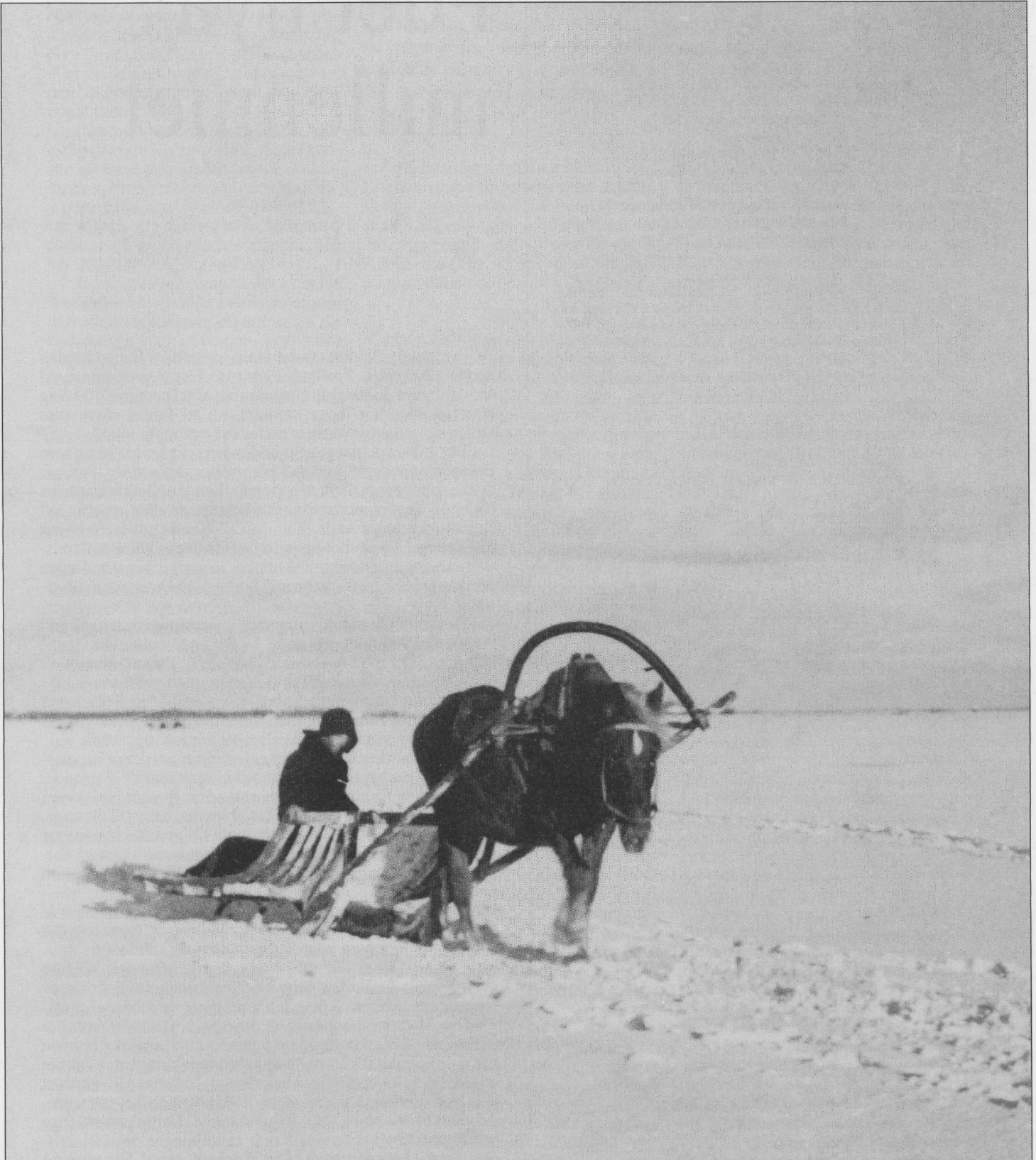

KUSTBON

NR 1
MARS
2000
ÅRGÅNG
57

FÖRBINDESELÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

FÖRBINDELSELÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Utgiven av Estlandssvenskarnas kulturförening
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Ansvarig utgivare: Sven Salin
Redaktör: Agneta Klitter

Kustbons redaktion och SOV:s expedition:
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned, 113 54 Stockholm.
Öppettider: mån-tor 9 - 14.
Stängt i juli.

Tel: 08-612 75 99. Fax: 08-612 77 85.
Hemsida: www.algonet.se/~song

1999 utkommer Kustbon med 4 nummer.
Prenumerationspris: 270 kr helår.
Kustbons och SOV:s postgiro 35 13 11 - 6.

Annonspriser:

1/1 sida (170 x 260 mm) 1.650:-, 1/2 sida (170 x 128) mm 900:-,
2 sp x 128 (112 x 128 mm) 650:-, 1 sp x 128 (54 x 128 mm) 400:-,
2 sp x 84 (112 x 84 mm) 550:-, 1 sp x 84 (54 x 84 mm) 350:-,
dödsannonser 400:-, bilaga minimum 1.000:-/st.

Produktion: Nordreklam · Lindbloms · Realtryck Stockholm 2000

INNEHÅLL

2. Ledaren av *Sven Salin*
3. Institutionen för nordisk filologi
av *Stig Örjan Ohlsson*
5. Estlands svenskbygd i svenskt 30-talsperspektiv
av *Peter Nylander*
8. Rågöarna i mitt hjärta
av *Ingeborg Pöhl Andersen*
10. Roots! kommandant av *Carl Mothander*
12. Aibolands museum i framtiden
Referat av Jörgen Hedman
13. Erinringar av *Elmar Nyman*
14. Det ekonomiska samarbetet Sverige Estland
av *Toomas Käbin*
15. Maida Limbak död av *Göran Hoppe*
15. Stora Wrangelsholm eller Prangli
av *Margit Rosen Norlin*
16. Till minne av Aina Karlsson född Dans
av *Elmar Nyman*
17. Richard Gineman död av *Göran Hoppe*
18. Genmäle i debatt om religiöst liv i Estland
19. Svenskbygsidan Redaktör *Jörgen Hedman*
22. Julbasar av *Eha Arg*
22. Tack för penninggåvor till SOV
22. Rim och ramsor Av *Maria Gunneström*
24. Föreningsinfo
25. Föreningsinfo plus bokrea
26. Elmar från Höbring blev serietecknare
av *Inger Söderlund*
28. Senaste nytt från S:t Mikael församlingen
av *Ivar Boman*
29. Dödsannonser
30. Familjenytt
31. Bemärkelsedagar

OMSLAGSFOTO: På väg hem över Hapsalviken.
Ett gammalt foto som visar hur det kunde vara förr.
Ur *Elmar Nymans fatabur*.

Estlands- svenskarna i det nya millenniet

Vi vet med säkerhet att det fanns svenskar i Estland redan under 1200-talet. Troligtvis kom de första svenskarna dit ännu tidigare. Estlandssvenskarna har alltså en minst 700-årig historia. Men hur länge kommer det att finnas några som kallar sig estlandssvenskar under det nya millenniet?

Det är bara ett par gånger under den tidigare historien som estlandssvenskarna som folkgrupp låter tala om sig, t ex när de skickar klagomån till den svenske kungen eller ryske tsaren för att få sina fri- och rättigheter bekräftade eller genom Carl Russwurms stora verk "Eibofolke" om de estlandsvenska dialekterna. Först mot slutet av 1800-talet väckte estlandssvenskarnas större uppmärksamhet i Sverige, huvudsakligen genom de båda missionärerna Thoréns och Österbloms insatser.

En samlande organisation fick estlandssvenskarna först i början av 1900-talet genom bildandet av Svenska Odlingens Vänner (SOV). Vi har under förra året genom firandet av SOV:s 90-årsjubileum påmint oss själva och andra om SOV:s insatser inom utbildning, kultur och politik. Allt detta är väl dokumenterat i Kustbon, i vår jubileumskatalog och i böckerna om Estlands svenskar och skall här inte upprepas.

Genom andra världskriget och den sovjetiska ockupationen av Estland splittrades estlandssvenskarna i två grupper utan närmare förbindelser med varandra: de som blev kvar i Estland och de som flydde eller flyttades över till Sverige. Estlandssvenskarna i Sverige bildade tidigt olika föreningar och redan 1945 nybildades SOV. Estlandssvenskarna i Estland kunde först 1988 samla sig och bilda en ny organisation igen, Samfundet för Estlandssvensk kultur (SĖSK).

Utvecklingen i Estland under de senaste drygt tio åren är imponerande. Låt mig bara ge några exempel. Ormsö kyrka har byggts upp igen och vi firar i år tioårsjubileet av återinvigningen 1990. Gamla Birkas herrgård - den tidigare svenska folkhögskolan - har renoverats och används nu av Nuckö gymnasium. Korsgården på Runö och Nuckö prästgård har rustats upp och en ny svenskspråkig folkhögskola har etablerats på Nuckö, Paskleps folkhögskola, som fortfarande väntar på medel för att rusta upp Paskleps herrgård. I Tallinn pågår just nu en utvändig och invändig renovering av svenska S:t Mikaelskyrkan. Ett nytt estlandssvenskt museum, Aibolands Museum, har byggts upp i Hapsal. Åtskilliga minnesmärken har avtäckts och utställningar om estlandssvenskarna har ordnats på olika platser i Estland. En i sanning

imponerande aktivitet! Men hur länge kommer estlandssvenskar att finnas kvar i Estland och hur länge kommer SESK att kunna överleva?

I Sverige har estlandssvenskarnas aktiviteter under 90-talet framför allt präglats av återlämnandet av mark och gårdar. Hembygdsföreningar har bildats för att tillvarata estlandssvenskarnas intressen gentemot myndigheter och kommuner i Estland. En del hembygdsföreningar har också kulturella aktiviteter på sitt program, tex litteraturgrupper och berättaraffnar, och några hembygdsföreningar ger också ut egna tidskrifter. Nya föreningar bildas, tex skogsägar- eller markägarföreningar. Man kan mot den bakgrunden fråga sig om det fortfarande finns behov av en gemensam och samlande kulturförening för alla estlandssvenskar som SOV. Är det kanske så att vi genom nuvarande förhållande splittrar våra krafter och resurser – personella och ekonomiska – på alltför många organisationer och därmed förlorar vår gemensamma identitet och vår slagkraft mot omvärlden?

Jag är övertygad om att det även för framtiden finns behov av en gemensam och sammanhållande organisation för estlandssvenskar i Sverige – SOV – för att bevara och informera om vårt gemensamma kulturarv och föra det vidare till kommande generationer. Även estlandssvenskar i Estland är välkomna som medlemmar i SOV. Jag vill tro och hoppas att även medlemmar i de olika hembygdsföreningarna känner detta gemensamma ansvar för kulturarvet och identiteten och därför vill vara medlemmar också i SOV.

SOV:s styrelse kommer under året – bl a vid årsmötet den 8 april – att fortsätta diskussionerna om hur samarbetet mellan SOV och hembygdsföreningarna bäst skall organiseras för att ytterligare stärka banden och sammanhållningen mellan alla estlandssvenskar och för att undvika splittring och dubbelarbete. Vi har upplevt utomordentliga exempel på mycket gott samarbete mellan SOV och hembygdsföreningarna inte minst under vårt minnesår 1994 och under 90-årsjubileet. Men vi behöver förbättra detta samarbete även i vardagen och i arbetet med våra olika program, aktiviteter och tidskrifter.

Om det estlandssvenska kulturarvet skall kunna överleva även under det nya millenniet – inte bara på museer och i böcker – och om det även i framtiden skall finnas människor som vill kalla sig estlandssvenskar, krävs det en kraftsamling nu. Framför allt måste vi få fler yngre människor att engagera sig i vårt föreningsliv, våra program och aktiviteter. Detta ser jag som den stora utmaningen för det nya millenniet, både för SOV och för hembygdsföreningarna. Du som har idéer eller synpunkter är välkommen att skriva till Kustbon eller höra av dig till någon i SOV:s styrelse.

Sven Salin

Institutionen för nordisk filologi (Skandinavistika), Tartu universitet

Först en kort presentation av mig själv med historik, sedan ska jag presentera institutionen. Mitt namn är Stig Örjan Ohlsson. Sedan sommaren 1994 är jag innehavare av den professur i svenska vid Tartu universitet, som första gången inrättades ”som en gåva från Sveriges folk, genom dess riksdag och regering” 1930. Tartu universitetet hade då återupprättats efter oroligheterna i samband med första världskriget och Estlands självständighetsförklaring.

Det är torsdagen den 4 november 1999. Eftersom den 6 november är en söndag, sitter jag just nu och väntar på att klockan ska bli 18, eftersom vi då ska begå vår årliga ceremoni: kaffe/te med Gustav II Adolfs-bakelser. Vi blir alltså tvungna att göra det ett par dagar i förväg i år.

Historik

Vid återuppbyggnaden av universitetet som estniskt riksuniversitet hade flera professorer från Sverige och Finland bidragit, men 1930 tillträdde den trettioårige Per Wieselgren sitt ämbete som svenskeprofessor. Han verkade som sådan till 1940. Under den tiden hann han starta åtskilliga uppmärksammade forskningsprojekt. Främst bör nämnas hur han kom över åtskilligt tidigare okänt material om Georg Stiernhielm, hög svensk domare vid Hovrätten i Dorpat/Tartu från 1630 och mer än två decennier framöver. Tillsammans med den då unge Paul Ariste och diktaren och litteraturprofessorn Gustav Suits arbetade han under trettioalet på en stor Svensk-estnisk ordbok, som just hann komma ut innan andra världskriget ställde till det, inte minst i Tartu.

Per Wieselgren blev avskedad sedan bolsjevikerna tagit över Estland och universitetet i Tartu. Men han stannade faktiskt kvar här mer än ett år. Under den tiden hann han uppleva hur fronten kom att gå genom Tartu.

Öster om Emajõgi-floden förskansade sig röda armén, sprängde den berömda Stenbron, Kivisild, från Katarina den storas tid, och bombarderade västra stranden och stadsdelarna, där universitet och den gamla stadskärnan låg, och där den bruna armén nu förskansade sig. Nazisterna tog också över universitetet medan Per Wieselgren var kvar i staden.

Mellan hammaren och hakkorset

Allt detta har han skildrat, mycket livfullt, i den bok han gav ut omedelbart efter återkomsten till Sverige, 1942: Mellan hammaren och hakkorset. Estland 1940-41. Boken skildrar för övrigt hela trettioalet sett från Per Wieselgrens

perspektiv i Tartu. Just nu håller vi på att få den översatt till estniska.

Någon formaliserad svenskundervisning i Tartu förekom så inte under femtio år. Men först Paul Ariste, som blev internationellt berömd professor inom fenno-ugristiken, och senare Juhan Tuldava, professor i germanska språk och fortfarande en aktiv emeritus, såg till att inte svenskan glömdes bort helt. Flera av deras elever har gjort sig kända som språk- och kulturförmedlare mellan Sverige och Estland.

En institution återuppstår först i början av den nyförvärvade estniska självständigheten. Omkring 1990 återupptod svenska, men också norska och danska, som universitetsämnen vid universitetet. Den första svensklektorn här hette Halliki Mälik, dotter till en känd estnisk (exil-)författare.

När jag nyutnämnd kom till Tartu 1994 fick jag alltså överta två årgångar studenter som hade börjat sina studier för Halliki Mälik. De har nu alla avslutat sina grundstudier med den så kallade diplomexamen, som avläggs efter fyra (eller fler!) års studier – den översätts till engelsk terminologi med BA.

En del av de diplomerade har blivit kvinnor och män i staten: en är informationssekreterare vid Svenska Ambassaden i Tallinn, minsann, och en annan är museidirektör för Aibolands museum för svenskesternas kultur i Hapsal. En arbetar nu som gymnasielärare på Nuckö, det gymnasium som jämte Gustav-Adolfs-gymnasiet i Tallinn förser oss med de flesta nya studenterna. För vi fortsätter naturligtvis att anta nya studenter: en ny kull huvudämnesstudierande vartannat år, senast sommaren 1999. Men våra studenter kommer också från de mer än tjugo andra gymnasier över hela Estland där svenskundervisning bedrivs.

Nu i sommar hade vi över 50 ansökande till de tio ordinarie platser som det estniska undervisningsministeriet tillät oss att ta in. Dessutom fick vi lov att ta in fem betalande studenter – och de får betala hela EEK 10 000/termin. Trots detta var det inget tvivel hos de fem som

klarat proven så bra att de fick chansen, men som hade oturen att det fanns tio som hade lyckats bättre med studentbetyg och våra speciella intagningsprov.

Vi har alltså femton i årskurs I, men om intagningen hade varit fri skulle vi enligt min bestämda uppfattning kunna dubblera gruppen utan att minska på kraven om goda praktiska svensk-kunskaper redan från starten.

Studenter och undervisning

Vi kan alltså kräva svensk-kunskaper från början av studiet i svensk filologi som huvudämne. Under två år får de ganska intensiv undervisning i skriftlig och muntlig svenskbehärskning, i svensk litteratur, historia och kultur, förutom olika teoretiska ämnen som ingår i ett filologi-studium: språkhistoria, grammatik, sociolingvistik m m. Vår ambition är att göra våra studenter till goda akademiska generalister, som ska vara förberedda att fungera på olika förmedlande poster i samhället, men naturligtvis med sin breda specialisering i svenska som själva kärnan. Vilken bana de senare väljer i livet hänger delvis samman med vad de väljer att studera som biämne. Det kan vara allt från estniska och historia, och till ekonomi, juridik, public relations eller etnologi.

Dessa biämnen studerar de i huvudsak under tredje och fjärde åren.

Men de har en utomordentligt viktig sak kvar att göra innan de får sinadiplom: den så kallade diplomuppsatsen, som kan vara mellan fyrtio och hundra sidor, och där de ska visa att de kan arbeta självständigt och med vetenskaplig metod med ett ämne som de själva väljer. I den mån vår kompetens räcker till, fungerar vi som handledare. I en del fall får vi hjälp i denna vägledning från svenska universitetsinstitutioner, eller estniska.

Svenska kan i princip också vara biämne, och vår assistentlärare på andra året Katrin Tombak har just skisserat en studieplan för den undervisningen. Dessutom bedrivs en hel del undervisning för jurister, medicinare och naturvetare och andra som vill ha kortare svenskkurser, hittills så att våra äldre svenskfilologer (som inte är gamla utan själva först ska ta sin grundexamen) ger undervisningen mot avgifter från sina elever.

Vilka är då vi som ska åstadkomma allt detta? Det framgår ju tydligt att vi har allt för få, särskilt estniska lärare, vid vår institution. De utsända lektorerna från Danmark, Norge och Sverige, och jag, samt en estnisk assistentlärare, är allt vi egentligen har att fördela undervisningen på. Och universitetsundervisning får inte bli skolundervisning där man hör samma lärare hela tiden. Mer än normalt vid Tartu universitet, tror jag, predikar vi för våra elever att det är de själva som har ansvaret för att de lär sig väsentligheter under universitetstiden. Sedan har vi också länge

haft turen att kunna förmedla ett halvt eller helt års stipendievistelse vid svensk högskola till praktiskt taget alla våra studenter - för att undgå risken för "mental skörbjugg".

Dessutom har vi ganska goda möjligheter att locka till oss gästföreläsare, särskilt förstås sådana som kommer och håller en eller två föreläsningar, eftersom de är nyfikna på hur Tartu ser ut. För gästföreläsare under längre tid ligger det lite besvärligare till, p g a finansieringen. Även om universitetet betalar gästföreläsarna lokala undervisningsarvoden emellanåt, är folk från Skandinavien ju vana vid andra honorar, så det förutsätter välvilja från t ex Svenska Institutet. Men vi har också haft turen att ha stipendiater som kommit för att studera eller forska i andra ämnen och som sökt sig till vår skandinaviska miljö, och som undervisat i sina specialiteter eller konversation t ex. Nuvarande lektorn i Riga, Christian Sandahl, är ett exempel. Efter ett år i Tartu måste han helt enkelt återvända till Balticum och fick tjänsten som svensk lektor där.

Ordinarie svensklektor i Tartu är på fjärde året Liina Ask, själv född i Tartu, innan hon 1945 kom med sina föräldrar till Sverige och växte upp i Göteborg. Vi har också stor glädje av hennes man Göte Ask, liksom Liina med bakgrund från svenska folkhögskolor, och licentiat i konsthistoria samt fotograf. I sista egenskapen har han under flera år doku-menterat trähusbebyggelsen i Tartu.

Lite om forskning

Redan 1994 startade ERLEKS-projektet, som sedan pågått. Syftet är att skapa en stor textdatabas, en så kallad parallelltextkorpus av en mängd texter som finns både på estniska och svenska. Genom dataprogram länkas dessa texter samman så att man kan få veta hur ord och fraser på det ena språket har översatts till det andra. Det är naturligtvis till god hjälp för lexikografer när de ska göra ordböcker, men kan också användas av dem som skriver om språkliga ämnen, särskilt kontrastiv grammatik och översättningsteori.

Ordböcker är också en del av ERLEKS-projektet, i första hand en ny stor Svensk-Estnisk Ordbok som ska ersätta Wieselgrens. Också det arbetet började 1994, med en grupp frivilliga, som under framför allt professor Tuldavas erfarna ledning började utarbeta var sin manuskriptdel. Efter hand fick vi lite stöd från Bergwalls stiftelse i Sverige, och svenska Humanistisk-samhällsvetenskapliga Forskningsrådet, HSFR, som är min arbetsgivare har senare tagit över en stor del av det ekonomiska ansvaret.

Nu räknar vi optimistiskt med att ordboken kommer under första året på det nya årtusendet. Fil.dr Virve Raag i Uppsala bearbetar och granskar de ganska många delredaktörernas manuskript, så att de blir korrekta och likvärdiga i omfång.

Det senaste är att vi nu också tror oss om att ganska snabbt, med de rutiner och hjälpmedel vi har förvärvat, klara av att modernisera och harmonisera i förhållande till "Suur Rootsi-Eesti sõnaraamat" en motsvarande "Suur Eesti-Rootsi sõnaraamat" som kanske med lite ihärdighet kan komma ut bara något år senare. Modernisering eftersom det sedan ganska länge (redan från sjuttioalet) fanns ett råmanuskript med bl a Juhan Tuldava, Ilmar och Tiina Mullamaa som redaktörer. Raimo Raag, docent i estniska i Uppsala, har åtagit sig samma roll som sin hustru Virve, för denna del två i serien.

Nya språkhuset - i folkmun kallat Babels hus, "Paabli-maja"

Våra lokaler ligger mycket centralt i Tartu. Sedan årets början har vi tredje våningen till nya språkhuset, en gul renoverad 1700-talsbyggnad precis mitt emot Tartu universitets huvudbyggnads fasad, som vår domän.

Särskilt stolta är vi över vårt bibliotek ut mot gatan, som vi håller på att göra till huvudbiblioteket för nordisk-språkiga böcker i Estland - ja det är det nog faktiskt redan. Via Internet kan man efterhand se vilka böcker vi har, eftersom vi nu har anslutit oss till samma registreringssystem som nationalbiblioteket i Tallinn och universitetsbiblioteket i Tartu. Biblioteket har byggts upp med donationer från olika håll, mycket kommer från litteraturprofessor Sven Linnérs genom hustrun Birgitta done-rade boksamling. Just nu kan vi mera systematiskt komplettera bibliotekets svenska avdelning genom en stor donation förmedlad av Sverigekontakt och dess direktör Lennart Limberg (som förresten har estniska anor).

I biblioteket blickar vår galjonsfigur från svensk stormaktstid ner på besökaren från väggen. Det är Georg Stiernhielm, mest känd som "den svenska skaldekonstens fader". Det var faktiskt här som hexameterposet Hercules kom till: Hercules arla stod upp en morgon i första sin ungdom - Stiernhielm var inte universitetslärare utan anställd som hovrättsassessor vid Hovrätten i Dorpat, grundad av Gustav II Adolf och Johan Skytte två år tidigare än universitetet. Porträttet är en kopia av det berömda Ehrenstrahl-porträttet i Gripsholms porträttarkiv. Det gjordes av Malle-Reet Heidelberg från Tallinn till det symposium som hölls i augusti 1998 för att högtidilighålla Georg Stiernhielms 400-årsdag, och skänktes till universitetet och vidare till oss av Svenska Institutet. Behöver jag tala om att restaureringen av hela byggnaden också i stor utsträckning har kommit till med medel från Skandinavien, bland annat förmedlade av Sveriges ambasad i Tallinn?

Gustav-Adolfsbakelserna är nu uppätta för denna gång, och jag avslutar min redogörelse sedan mörkret har fallit över Tartu. Utanför fönstret ser jag

Estlands svenskbygd i svenskt 30-tals perspektiv

av Peter Nylander

På 20-talet när Estland var fritt blev det möjligt att enklare ta sig till grannlandet i öst. På 30-talet var turismen som näringsgren redan etablerad. Men vad visste svenskarna om sina släktingar på andra sidan Östersjön? Vad stod det i böckerna och i resebeskrivningarna? Vilken bild gavs av livet i svenskbygden?

Utifrån fem böcker utgivna under perioden 1928 till 1945 granskas skribenternas observationer och tankar. Du som läser denna artikel får självklart beakta att det begränsade källmaterialet innebär att det blir ett fåtal personers åsikter som framförs. Tre av dessa författare har en tämligen vag bild av estlandssvenskarna när de anlät Estland. De är heller inga etnologer, antropologer eller liknande. De gör att deras perspektiv blir en smula ovetenskapligt och präglad av tidsandan med mera.

Sverige hade sedan tiden före sekelskiftet etablerat sig som industrination och i stort sett lämnat jordbrukssamhället. Detta till skillnad mot Estland. Med detta i ryggen dyker man alltså ner i Estland och svenskbygderna. Ofta görs detta med ett mycket öppet och nyfiket förhållningssätt. Med värme och humor. Två av författarna har dock en längre erfarenhet. Trots att denna artikel har fokus på tjugo- och trettiotalen har missionären Arthur Johanssons bok utgiven 1945 tagits med. Det beror på att den baserar sig på hans vistelse i Estland på 20-talet.

Trots det knappa källmaterialet får vi ändå en ögonblicksbild av en resenärs besök i svenskbygden för 70 år

precis samma sak som vem som helst kan se om man har tillgång till en estnisk tvåkronorssedel - med den skillnaden att fasaden strålar i ljus mot den mörka himlen. En inspirerande syn, onekligen.

Välkomna att besöka oss när ni har vägarna till Tartu! Ni kan också besöka vår hemsida som har adressen <http://www.ut.ee/nord/> - Där kan ni få veta mer om oss både på estniska och svenska!

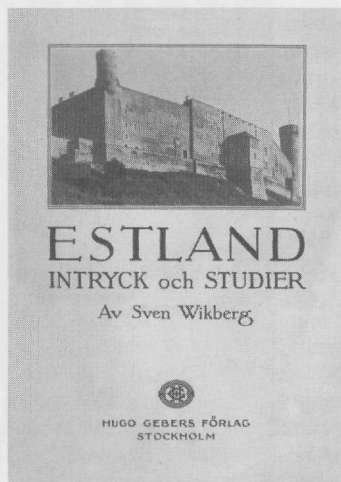
Stig Örjan Ohlsson
professor i svenska vid Tartu Ülikool

sedan. Gemensamt för de flesta av böckerna är att de i allmänna ordlag beskriver var estlandssvenskarna bor, hur många de är och när de kom till Estland. Gemensamt är också att skribenterna beskriver levnadssättet i svenskbygderna som ålderdomligt. En resenär med dagens perspektiv hade nog fascinerats av självhushållet som med några få undantag gav familjen allt de behövde. När skribenterna nämner människorna är det med värme, det talas om det gamla svenska släktskapet, om vikingar, blåögdhet och strävsamma människor. Nå vad skriver de då? Först ut är rese-skribenterna Sten Wikberg, sedan Curth Munthe och därefter CH Sjöcrona. Näst sist Gideon Danell och allra sist missionären Artur Johansson.

Imponerad Wikberg

"De se verkligen präktigt nordiska ut dessa män och kvinnor från Wormsö, härdade av uteliv och ansträngningar,

Sommaren 1929 åker Sven Wikberg runt i Estland. I bokens förord tackar han den estlandssvenske skriftställaren Jakob Bles.

minsann icke bortklemade eller pjåkiga. För kvinnorna, som för övrigt sköta så gott som allt arbetet med jorden och skörden, medan männen ligga ute på fiske eller gå i fraktfart på Finland, Sverige eller Tyskland, är väl arbetet oftast väl tungt. Många av dem se påfallande slitna och gamla ut, och deras ålderdomliga dräkter bidra till att ge dem ett yngre utseende. Strängt allvarlig är befolkningen på Wormsö som annorstädes i de svenska bygderna i Estland, ja, nästan gammaltestamentligt lagisk. Men det är ett folk med ryggrad och stål i, och de löpa inte med vem som helst." Ja det var 1930 det och Sten Wikberg som besökte Ormsö. Samma sommar tar han in på pensionat Lindqvist i Hullo:

Ingång genom fönstret

"Komforten är förstas inte stor. För att få en något så när riktig bild av vad Wormsö har att bjuda på i den vägen, bör man tänka sig tillbaka till 1600-talet. Ett enda rum är ledigt på pensionatet, men det ligger innanför ett annat redan upptaget rum, och det kan jag inte få gå igenom, varför jag får lov att kliva ut och in genom fönstret till mitt. Tack vare en liten steg går det för resten riktigt bra. Hela möbleringen består av en enkel säng med tjocka halmbolster, en slags byrå och två rankiga stolar. På den ena av dem står ett tvättfat av bleckplåt, och den får alltså tjänstgöra som kommod. Bredvid stolen står ett träämbar, fyllt med vatten, och en burk såpa, som användes i stället för tvål. Belysningen består av ett stearinljus i en metallstake. Maten är rejäl: färsk fisk varje dag, tjock, stadig gröt, mjölk och smör, ägg och någon enstaka gång höns eller kyckling. Men man får inte vara noga med servisen. Knivar och gafflar äro ingalunda nya för i år, och äggkoppar är okänd lyx. Man tar helt enkelt ägget i näven, och det går bra det också. Fru Lindqvist är så hjärtans vänlig och välvillig. Hon förklarar på sin sjungande dialekt, som mycket påminner om svensk-finnarnas, att när det kommer rikssvenskar till Wormsö, då känner hon och hennes folk det, som hade kära släktingar anlät. Mannen är sällan hemma på somrarna; han seglar med potatis till Sverige och Tyskland. Kvinnorna få sköta om allt därhemma och fru Lindqvist är rörande flitig. Icke en minut under dagens lopp unnar hon sig vila. Tidigt på morgonen, när jag kommer ut, sitter hon redan på gården och rensar nyfångad fisk och kastar då och då ett öga i sista numret av Kustbon, som hon har utbredd på marken invid fiskbaljan. Kustbon är estlandssvenskarnas egen tidning. Den utgives i Reval och började utkomma 1918. Trots sin ringhet i omfång och utstyrsel har den välredigerade tidningen en stor betydelse genom att sätta de olika svenskbygderna i Estland i förbindelse med varandra och med landsmännen i Sverige och Finland. Läslusten är för

övrigt mycket stor bland den intelligenta och skötsamma befolkningen.”

Rara och okonstlade

”Det är – jag kan inte uttrycka mig bättre – något så rart och okonstlat över Wormsöborna. Man önskar att de alltid skola förbli så –förskonade från bilar, dansbanor och den kategori svenska turister, som giva dem en ofördelaktig föreställning om det land, de vörda och se upp till som det gamla urhemmet.” Skriver Curt Munthe 1938 och vidare; ”Naturligtvis kan man inte vänta sig, att befolkningen på Wormsö, som under så många sekler blivitt förtryckta, skall stå på samma sociala och kulturella nivå som det sedan urminnes tider fria svenska bondeståndet. Å andra sidan äro en del av de reseskildringars påstående, att förhållandena på Wormsö äro sådana som i Sverige på 1600-talet, betydligt överdrivna. Men Wormsöborna föra ett fattigt och strävsamt liv, kvinnorna på landbacken, männen mest på sjön. Telefon finns numera på ön men för övrigt inga nymodigheter, varken bilar, elektriskt ljus, dansbanor eller biografer.”

Resan Sviby till Hullo

”på Wormsö är man i flätornas land” men också i ”väderkvarnarnas land” konstaterar Munthe när han åker kärra från Sviby till Hullo. ”Byar med låga grå hus och halmtäckta tak, en natur som med sina blommande ängar och av gårdsgårdar inramade fält allt mer för något av ett svenskt landskap över sig, kvinnor, alla iförda den mer pittoreska än vackra Wormsödräkten, som komma på vägen med sina eviga strumpstickningar i handen eller gå och arbeta på fälten. Vid denna anblick förstår man det gamla ordstäv, som säger, att en Wormsökvinnna kan förrätta sju arbeten på en gång.” Munthe har också läst Kustbon och finner en liten uppsats så fin att han citerar den i sin helhet i sin bok. ”Den förtjänar det verkliga!” Uppsatsen är resultatet av en tävling och skriven av en ung Runöflicka. Hon skriver om hemmet och sina arbetsuppgifter. Så här följer en repris!

”Hemmet.”

”Hemmet är den bästa plats på jorden. Då man har ett hem, kan man vara nöjd och lycklig. Man har far och mor syster bror och allt man behöver. Fastän hemmet är litet och ringa, är det ändå en tillflyktsort här på jorden. Många äro, som inte ha ett hem, men här på Runö är det så att ingen saknar ett sådant. Det är också många som lämnat hemmet och ge sig ut i världen. När man är i hemmet och måste arbeta, tycker man att det är tråkigt, men när man är borta längtar man efter arbete i hemmet. Hemma måste man sköta alla sysslorna, när mor är på utearbete. Man måste koka maten tills mor kommer hem så att hon får äta. När då maten är färdig måste djuren få sitt. De ska få både hö halm och vatten.

Sedan när djuren fått sitt, ska man åter in, man ska diska och sopa golvet m.m.

Om våren är det i hemmet allra vackrast. När man kommer från skolan skall man kratta i trädgården. När man fått den fin skall man ut på åkern och hjälpa mor. Sedan på kvällen när klockan är omkring fyra eller fem, skall man ut efter korna, som äro på bete. När man kommer hem skall man sätta dem i ladugården, var och en i sitt bås. Så äro hästarna, som man skall sköta om. När allt är färdigt om kvällen, går man och lägger sig. När man då är mycket trött, så somnar man genast. Sedan nästa morgon när man vaknar, skall man stå upp och äta. Sedan skall man diska, bädda sängarna och sopa golvet. När det är gjort vaknar lillebror, och då skall man kläda på honom och ge honom mat. När det är gjort ser man ett par gånger först över läxan. Sedan tager man skolkläderna på sig och klär även lilla syster. När det är gjort tager man böckerna och springer till skolan. När man då om eftermiddagarna kommer hem, skall man ut och valla fåren eller göra något annat arbete. Om våren brukar far alltid resa från hemmet ut i sjön för att jaga säl. När han sedan kommer hem skall mor gå med hästarna och hämta den fångst han fått. Då de ha fått hem sälarna tager han en kniv och skär loss skinnet från sälkroppen. Sedan sätter han skinnet i en tunna och fettet i en annan och så resa många män till staden och sälja vad de under vintern fångat. Så börjar han med allt arbete som han försummat den tid han var ute på sjön. Hemmet är ändå allra bäst fast man där får arbeta för sitt bröd.”

”En våldig båtfärd”

”Då jag sista gången var på Wormsö, några regniga höstdagar, som förvandlat de på sommaren förträffliga vägarna till veritabla dykanaler, hända mig en liten malör. Den dag jag skulle resa, hämtades jag tidigt på morgonen med

Med många detaljupplysningar ger Munthe en resenär i Österled en fin överblick av vad som finns att se och uppleva. Munthes bok kom ut 1938.

vagn, men hur den lilla hästen stretade och knogade på den upplösta vägen över den i mörker svepta ön, kom vi för sent till båten. Jag måste nödvändigtvis ta förmiddagståget tillbaka till Tallinn och såg litet frågande både på den lilla hästen och den lilla kvinnan med långa flåtor förenade i ändarna med blå band, som kört för mig. Hästen såg helt oförstående ut, men kvinnan pekade på en ung fiskare, som stod bredvid sin båt nere vid stranden. Jag gick fram till honom. Det var en riktig bjässe, en praktfull vikingatyp. En ganska hård höstvind piskade havet och en smula tveksam vid anblicken av den bräckliga farkosten frågade jag honom, om han ville sätta mig över. Han svarade, att han trodde båten skulle hålla, vilket avgjorde saken, ty det där begrep han bättre än jag. Först gingo vi upp i hans stuga för att hämta några filter. I rummet satt en gammal gubbe och lagade nät, och i ett hörn låg ett barn i en vaggade – de var första och enda gången i mitt liv, jag sett ett barn i vaggade! Då vi sedan efter ett par timmars stormig överfart, voro framme i Haapsalu, frågade jag, vad det kostade, och svaret blev –4 kronor! Min hederlige viking insisterade till och med på att få lämna igen på en femma jag räckt honom och bad honom behålla.” Denna händelse som nedtecknades av Curth Munthe ägde alltså rum hösten 1937 eller 1938.

Pigga och vakna

C H Sjöcrona reste i mitten av 30-talet runt Östersjön och besökte alla de områden som under stormaktstiden varit svenska. Bland annat föräras Ormsö ett besök. ”Man skulle tro, att på en ö, där det florerat ett så månghundraårigt ingifte, rasen under årens lopp försämrats, men så är dock ej förhållandet. Wormsöborna äro tvärt om ovanligt pigga och vakna med en mången gång förvånansvärd intelligens.” Och vidare ”Någon industri finnes ej på ön, och befolkningen lever huvudsakligen av åkerbruk och fiske. Det förstnämnda är dock mycket efterblivet. Överhuvudtaget är levnadsstandarden ganska låg. Såsom i gamla tider här i Sverige utgör varje familj ett självhushåll, som genom eget arbete förskaffar sig så gott som allt, som behövs för livets nödtorft. Något annat än livets nödtorft är det sällan fråga om. Det finnes ju i vanliga fall så gott som inga konstanter att köpa något för, varför det är en tvingande nödvändighet för befolkningen att som i forna dagar själva göra allt för hand på gammalt beprövat manér.”

Fint att vara tjock

Sjöcrona finner några vanor på Ormsö så intressant, dvs avvikande från hennes egna åsikter, att hon måste beskriva dem. Häpen konstaterar hon att det är fint att vara tjock på Ormsö. För då är man välbärgad. Den som inte är tjock använder istället vissa trix för att bli fin. ”att Wormsökvinnor vid sådana tillfäl-

len ha på sig ända upp till sju par strumpor". "En annan egendomlighet är många familjer bo i samma hus". "en familj under samma tak kan bestå av ända upp till 30 å 40 personer". Även turerna vid giftermål finner Sjöcrona märkvärdiga. "mödrarna fria för sina söners räkning". Gifter sig gör man ofta till jul. "Gröt och korv, fisk, hembryggt öl och brännvin äro saker, som absolut finnas om julen. Men dessutom måste man i ett Vormsöhem ha julgås, julhalm, julljus och julbock med mera, alla föremål, vid vilka äro förbundna egendomliga legender."

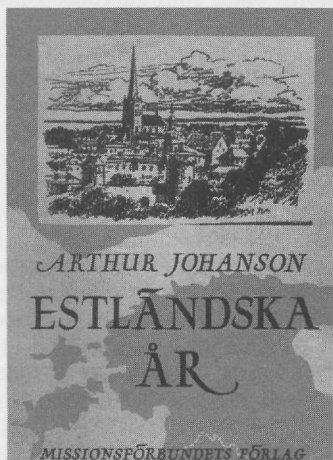
Vinden djävulen

En kortare avsnitt i Sjöcronas bok torde ge dåtidens läsare en märklig bild av Wormsöborna; de måste klippa håret när det är fullmåne, sår på kroppen får den som blivit skrämd, en ko blir sjuk därför att grannen förtrottat den och släpps djuren på vall skall vatten hällas över dem. Även "vinden djävulen" kan ställa till trubbel. "Det övernaturliga i alla former har som synes en stor betydelse för vormsöborna." Vad får hon då all denna information ifrån? Jo från kyrkoherden. "Det är emellertid, tillägger kyrkoherden med värme, mycket tacksamt att arbeta bland dessa människor, som så fullständigt ha sitt barnsinne i behåll, och som följaktligen icke blott kunna tro utan även finna styrka och tröst i tro, då den ledes in på rätta vägar. Det är en förmåga, som den så kallade kulturmänniskan i många fall tyvärr förlorat."

Religiös vinkling

Missionsförbundets Arthur Johansson bok "Estländska år" som gavs ut 1945 har givetvis en religiös vinkling men den innehåller mycket annat också. En intressant bok där olika miljöer beskrivs och många estlandssvenskar inom missionen nämns vid namn "Lars Lilja från Borby var väl den främste av dem alla". Han tillbringade fem år i Estland med början 1922. Längst tid torde han

Pastor Johansson tillbringade fem år i Estland. Om detta berättar han med mycket värme i sin bok som framförallt handlar om livet i svenskbygden.

tillbringat på Ormsö. Ett tag bodde han dock i Bergsby där han var med och uppförde "vårt första missionshus". Men det var så litet att intilliggande kapell i Rickul fick användas när man blev många. Om detta skriver han. "Det var en upplevelse att höra sången i Rickuls kapell. Klingberg kunde konsten, inte bara i att förfärdiga de allra finaste spinnrockarna i hela Estland utan ock att spela på den gamla, spröda orgeln. Han tog sig god tid, och ibland blevo tonerna nog längre, än noterna angåvo. Men så hann man ock med att leta sig fram till de olika stämmorna, upp och ned sökte man, till dess den rätta tonen var nådd." På Ormsö ger han mycket positiv bild av samhället "där ingen var rik, men kanske heller ingen riktigt fattig". Ord som trygghet, förnöjsamhet, trevnad, gästfrihet förekommer när han beskriver människorna. Och att alla har gott om tid, "vanan att aldrig ha bråttom" härskar bland öborna. En intressant beskrivning av de olika hustyperna får vi också; boningshuset, rian med "ritåran" och ladugården. Något han inte sett förut är det så kallade djupstallet. Där kördes inte gödslet ut alls under vintern. "När man vid sommardag skall köra ut gödseln är anhopningen tre meter djup. Ibland ser det ganska trångt ut för kossorna, som med tiden kommer betänkligt nära taket." Sen nämner han "husena" för förvaring av tyger och "spikan" där säden förvarades. Den viktigaste byggnaden är dock bastun! "Vi hälsar på bonden som nyss avslutat eldningen: "Asså, tu aildar basta? Jaa, hån före änt he, hån e tå bondas dåktion". (Jaså, du eldar bastun? Ja, varför inte det, den är ju bondens doktor.)"

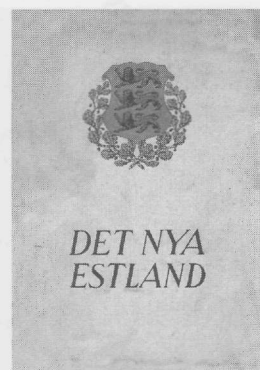
Gideon Danell om brytningstider

På 20-talet sker stora förändringar i Estland. Landet styr sig självt och den unga demokratin söker sin identitet i en omvärld som präglas av modernismen. Den nya tiden gör sig också påmind i svenskbygden. Gideon Danell konstaterar 1928 "Naturligtvis sönderbrytes just i vår generation denna ålderdomliga, på så många sätt enhetliga och samlade kultur, vilken givetvis även har sin motsvarighet på den andliga odlingsområden." Han slår också larm och skriver att innan det är för sent så måste vi skicka folklivsforskare som kan dokumentera "denna utkant av vårt kulturområde". Danell ser hur den nya tiden förändrar livet "bland dessa så länge isolerade och bortglömda svenskar". "Huru lätt kunde icke i en sådan omdaningstid, då i ofantligt mycket av det från fäderna ärvda går i graven, också det gamla språket försvinna och därmed förbindelsen både med mycket i den egna forntiden och med det ursprungliga hemlandet i väster och dess nutida, ej alldeles föraktliga kultur."

Nu i brytningstiden ligger ansvaret för den egna situationen på estlandssvenskarna själva menar Danell. Han konstaterar därefter att estlandssvensk-

Denna bok gavs ut 1928 i syfte att öka kunskapen om grannlandet i öst.

Sju författare med olika intresseområden ger en intressant bild av Estlands historia och situation fram till slutet av 20-talet.

arna fört fram sin sak väl, såväl politiskt som folkbildningsmässigt. Om han är nöjd över nuvarande utveckling så ger han inte mycket för hur det var några decennier tidigare. Annars hade han inte lånat L. J. Österbloms ord till sin text. Denne predikant som kom till Ormsö 1870 verkar inte se annat än elände. Han beskriver ett folk i gravt moraliskt förfall som super och bor i hus med jordgolv "och där det fanns golv av trä, var detta så smutsigt, att det icke kunde skiljas från vanligt jordgolv". En annan som Danell låter beskriva det förflutna är Albert Engström som 1905 besökte Odinsholm; "Så här ungefär bör det ha sett ut hemma för 500 år sedan." Engström är dock överväldigad av gästfriheten och "den stora, rena stugan" i vilken han serveras mat av "kraftiga blåögda kvinnor".

Prästens slutord 1945

"I Estland har en liten kvarleva av svensk stam under många skiftande öden levat sitt strävsamma och avskilda liv." "Sedan de sista årens olyckor berövat många människor hem och land, ha även estlandssvenskarna på sistone måst lämna sina boplatser och återvända till sitt ursprungliga fädernesland Sverige." "Det enda, som nu står oss åter, är att vända tillbaka till minnenas fridfulla värd och på nytt uppsöka kända, älskade orter, gå igenom byarna och fälten, vandra över doftande blomsterängar och vid skimrande havets strand. Säkerligen kommer dessa minnen att rätt mycket likna eterner, vilka väl sakna livets friskhet men ha behållit något av färgerna kvar." "Men när såren hunnit läkas och sorgerna blivit glömda, komma säkerligen kära ting från gård och by att för sinnen kläda sig i skirare gestalt och på nytt tända vår längtan."

Källor:

Det nya Estland, antologi. *Estlandssvenskar* av Gideon Danell, 1928. *Estland intryck och studier* av Sven Wikberg, Gebers 1930. *Svenskminnen kring Östersjöns stränder* av C. H. Sjöcrona, 1936. *Estland och Lettland* av Curt Munthe, Gebers 1938. *Estländska år* av Arthur Johansson, Missionsförbundets förlag 1945.

Rågöarna i mitt hjärta

Av Ingeborg Pöhl-Andersen

Får jag presentera min kära barndomsbygd, bygden med de många namnen som så ofta vållat huvudbry för en del. Stora och Lilla Rågö kallas de eller gemensamt Rågöarna. Det är en ögrupp på 7 öar och 2 mindre kobbar, själva kallar vi öarna för "Äiana", de 2 största öarna som var bebodda kallar vi "Äusträi" och "Västräi" och emellan dem de mindre öarna från norr till söder: "Nasgränne, Lihl-, Stor- och Langgränne", i rad mellan de bebodda öarna. Dessa 3 öar fick senare en speciell betydelse. "Kappa" är öarnas tredje i storlek, längre söderut ligger "Bjärgränne", Berggrundet och längst i söder det lilla "Sjölagränne" där själar brukade ligga och sola sig. Pakri saared kallas öarna på estniska efter halvön norr om Baltischport (Paldiski): Pakerort (Här nära fyren på udden föddes Estlands berömde konstnär, målaren och skulptören Amandus Adamsson).

Närmar man sig Rågöarna från Baltischport så ser man bara Lilla Rågö bre ut sig från norr till söder, men kommer man söderifrån, från Korkis, så ser man Lilla Rågö till höger, Stora Rågö till vänster och alla småöarna däremellan utom Nasgränne som ligger bakom Grännana.

När öarna först fick sitt namn Rågöarna finns det många berättelser om. Att de två bebodda öarna fick heta Stora och Lilla Rågö och inte Östra och Västra ön som vi själva kallar dem, har skapat en del problem. Ofta när något

skrivs om Rågöarna så hamnar det på fel ö, inte så roligt för oss som vet.

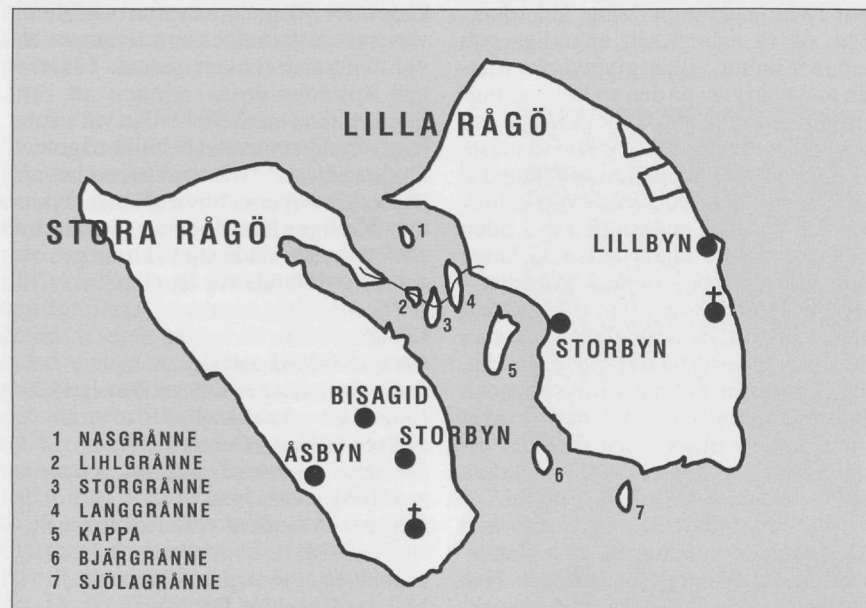
Vid lantmäteriet på Rågöarna på 1930-talet uppmättes Stora Rågö (västra ön) till 7 km lång och 2,5 km bred och Lilla Rågö (östra ön) till 6 km lång och 3 km bred. Att två öar som är nästan på kvadratmetern lika stora kallas Stora och Lilla verkar ju ganska underligt. Gick man kanske efter byantalet och folkmängden på öarna? Invånarantalet på bägge öarna tillsammans var cirka 350 personer. På Stora Rågö fanns det 3 byar: Storbyn, Åsbyn (Strandbyn) och

Bisagid. På Lilla Rågö fanns det 2 byar: Storbyn och Lillbyn. Lillbyn låg närmast Baltischport, men Russwurm har lyckats flytta den till öns västra sida och bytt plats med Storbyn här och omvänt. Också Lilla Rågös bredd har han bantat ner till 1 km, borde stå 3 km. Ja, man kan nog inte alltid lita på skrifterna.

Somrarna på Rågöarna var ljuvliga. Sundet mellan öarna var som en insjöland runt omkring, vattnet var ljust, långgrunt att vada ut i. På öns motsatta sida var vattnet kallt och bråddjupt. Vår närmaste stad där vi gjorde våra inköp, Baltischport, låg bara 10-15 minuters båtutifrån Lillbyn på Lilla Rågö. Där sålde också våra fiskare sin fångst, uppköpare som tog emot fisken fanns på bryggan. Det djupa vattnet här i sundet frös aldrig till. Om det någon gång ändå blev is här så var det drivis som nordavinden förde in ifrån Finska viken och här under kallaste vintermånaden frös ihop till en mycket knagglig is. Då gick rågömännen med yxan i handen ut och försökte jämna till en farbar väg. Nu gällde det att hålla reda på vindriktningen, vände vinden och blåste inifrån Matsviken så var sundet snart tomt från is.

Baltischport var under tsartiden i Ryssland ämnad att bli en stor hamn- och handelsstad, därom vittnar ännu de breda gatorna i stan. För att skapa en inre lugn vik för fartygen som ankrade här planerade tsar Peter att bygga en vågbrytare tvärs över sundet och man började från två håll: Lilla Rågö och Mola norr om Baltischport, de skulle mötas mitt på sundet, men vattendjupet och strömmarna förde på natten bort det som byggdes på dagen. Man var tvungen att ge upp planerna. Senare under Katarina II:s regering försökte hon fullfölja bygget, men också hon var tvungen att ge upp. Som minne från den tiden finns kvar på Lilla Rågö, Stora och Lilla "Stäinbråke" där man bröt sten för bygget, och en stump av själva piren på land och även "Katarina backan", en rektangulär upphöjning i Lillbyn en bit ovanför landningsplatsen, som lär ha byggts som tältplats för henne när hon var här och inspekterade vågbrytararbetena.

I det här sundet kom det ofta in större båtar som ankrade. I början på 1900-talet låg Rysslands sista tsar med hela sin familj i sin lustjakt "Standart" och kejsar Wilhelm av Tyskland med sin jakt "Hohenzollern" här. Tillsammans ankrade de nedanför Lilla Rågö kapell och brukade komma iland för att promenera och bekanta sig med folket i byarna. Vi hade en rik flora på Rågöarna. Hit kom ofta studenter från fastlandet och samlade växter för sina herbarier. På hösten och vintern var det lite kallt på våra öar, vi hade ingen barrskog, bara enar och lövträd, därför var alla våra gårdsgårdar av sten. Stenarna kom sedan väl till pass när våra ockupanter på 1940-talet kom med sina lastbilar och traktorer och behövde förbindelse mel-

lan öarna. Av stengårdarna byggdes broar mellan "Grännana" från ö till ö. Där försvann alla våra stengårdsgårdar. Där vattnet var som djupast lämnades en smal passage för små båtar.

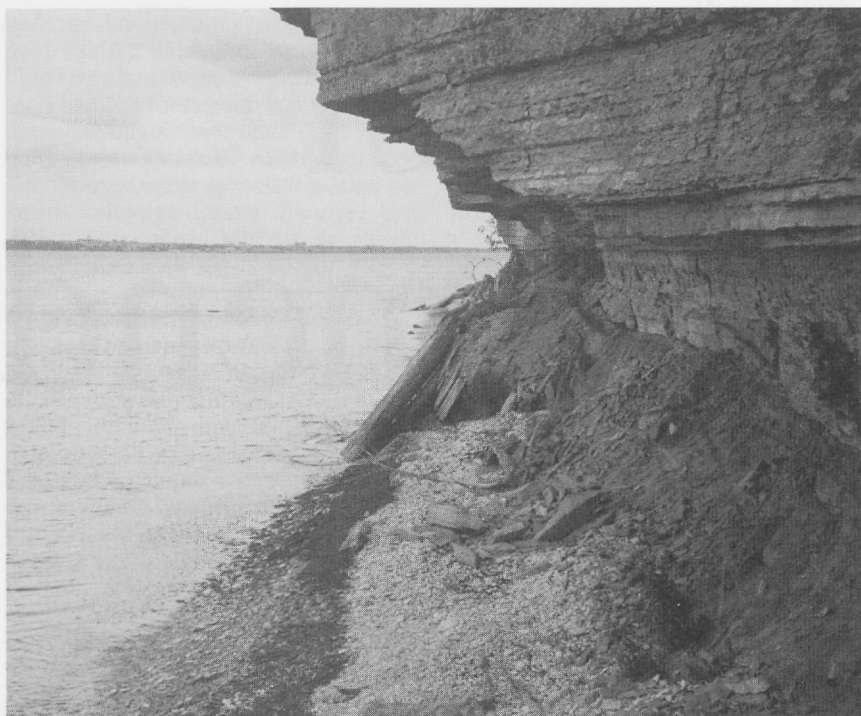
Vi hade bara en skola på Rågöarna. Barnantalet räckte inte till för att få ha skola på bägge öarna, så man hade den växelvis på den ena eller andra ön och skolbarnen fick ta sig över till skolan där den var för tillfället. Sista gången den blev flyttad var hösten 1931, då öppnades ny skola på Stora Rågö på åkerbacken i Åiskid åkern vid Storbyn och barnen från Lilla Rågö fick nu ta sig över dit. Avståndet från Storbyns strand på Lilla Rågö till skolan på Stora Rågö var ca 2 km. skolvägen var ganska omväxlande, man kunde ro, segla eller promenera över isen på vintern. Var det halt på vintern och man åkte sparkstötting och man hade någon som satt på så kunde den hålla upp storduken och man seglade iväg med fart. Sista biten av skolvägen gick genom åkern – än minns jag lärkornas drill över våra huvuden på vårens skolväg. Var vägförhållandena dåliga vid något tillfälle övernattade man hos släkt och vänner som man gjort upp med före skolstarten.

År 1935 invigdes vårt hembygds-museum i Storbyn på Lilla Rågö. Det var Rågöarnas sista rökstuga som blev museum och Estlands första museum av detta slag.

Vi rågöbor lämnade våra öar två gånger. Första gången våren/sommaren 1940, när det blommade som vackrast – då till fastlandet, de flesta till släktingar och vänner i de övriga svenskorterna. Man väntade på Sverigeresa och 1/3 kom också iväg på hösten 1940. Men vi övriga gick och väntade på vår tur som aldrig kom. Istället fick vi, när läget i Estland förändrades komma hem igen till våra öar hösten/vintern 1941/42. Det blev inte så lätt, de flesta hade gjort sig av med sina djur, åkrarna låg i träda, en del hus var nedbrända, men då 1/3 av oss flyttat till Sverige hösten 1940 fick dock alla tak över huvudet och fisk fanns det ju att hämta ur havet. Man hankade sig också genom denna tid och det blev bättre undan för undan. Efter ett par år blev läget oroligt igen och snart stod hela svenskbygden i Estland på resande fot och vi kvarvarande rågöbor med dem.

Nöden har ingen lag heter det och man bryter inte upp från sin barndoms-bygd med lätt hjärta. Åren de gå, över ett halvt sekel har runnit iväg. Vi känner oss nu hemma här i Sverige, vårt fädernesland, men en stor del av våra hjärtan finns fortfarande kvar där vår vaggga stod.

Plötsligt fick vi möjlighet att besöka våra gamla hemorter, året var 1992 för oss rågöbor. Självt jag efter avresan därifrån 1943 första gången tillbaka 1993, men då var tiden så knapp och allt så igenväxt så vi hann inte leta oss fram till vår gård. Andra resan blev på pingstafton 1996. Allt var skövat och igen-

"Bjäre" på Lilla Rågö. Norra kusten var hög. Vid Pakerort 25 m över havet, vid Lilla Rågö 12 m över havet och vid Stora Rågö drygt 4 m över havet.

växt. När vi äntligen hittade resterna av vårt hem kändes det som om vi stod på helig mark. Vi satte oss på husgrunden och satt där och mindes; där stod björken vid hörnan där vi så ofta satt på bänken som stod där, där växte äppelträden och där bärbuskarna, källaren, bastun och uteköket stod till höger, rakt fram stod morföräldrarnas långa och bakom den ladugård och loge. Husgrunderna stod kvar, men nu när själva byggnaderna var borta verkade allt stå så nära varann. Likadant var det med granngårdarna, när stengårdarna var borta tycktes allt stå inpå varann. Vi var också och besökte våra bortgångnas

vilorum. Vägen dit var mycket knagglig och svår att gå på, man hade kört sönder marken. Någon hade sparkat loss en liten tuva med sedum, den tog jag upp och stoppade i en plastpåse i fickan. Efter en stilla stund på gravgården och vid kapellruinen var det dags att återvända till båten som väntade vid Lillbystranden för att föra oss över viken till Baltischport där bussen väntade.

Hemkommen planterade jag min sedumtuva i min blomsterrabatt (i Dalarna), där den nu brett ut sig och lyser gult lång väg, ett minne från min hemö Lilla Rågö.

Min syster Marianne och jag sitter här och minns hur det var en gång.

Rootsi kommendant

Av Mats Österman

I Nordiska museets arkiv finns en del pressklipp om estlands-svenskarna. De flesta är från mellankrigstiden, men det finns även några från senare tid. I klippen kan man läsa om vardagslivet i svenskbygderna men också om folkbildningsarbetet eller om den estlandssvenska historien. Genomgående betonas det svenska i artiklarna. Det skrivs bl a om stamförvanter och om en fast rotad svenskhet. Ibland hyser tidningarna oro för den svenska folkspillrans framtid. "Esterna taga de svenska böndernas jord" är rubriken på en artikel den 17 september 1922 i Nya Dagligt Allehanda. "En kultur som kämpar för sitt bestånd", ropar Stockholms-Tidningen den 6 januari 1924.

Bland pressklippen finns också nedan återgivna något burleska skildring, som handlar om svenskättlingen August Brinkman.

Ur Svenska Dagbladet den 20 april 1941. "Kommendanten i Rootsi"

EN REPRESENTANT FÖR DEN LEVANDE
KARL XII:STRADITIONEN I ESTLAND

Av Carl Mothander

De lärda herrar i Karolinska förbundet, som i dessa krigiska tider åter ställt Karl XII:s krigargestalt levande bland oss, skulle säkerligen fröjdas över den folkliga Karl XII:tradition, som lever i Estland och som just i det estniska folkets nationella olycksdagar flammade upp som ett framtidshoppets norrskan.

Särskilt i Hagers socken i Harrien, några mil söder om Reval har minnet av "suur rootsi kuningas Kaare" den store svenske kung Karl - alltid lämnat ett omtyckt bidrag till underhållet under de långa vinterkvällarna ute på den estländska heden. Att räkna sin härstamning från en karolinsk krigare spelar där samma roll som att i U.S.A. kunna leda sitt ursprung från Mayflowers första engelska invandrare.

Sistförflutna augusti avled i Rootsi by i Hagers en märklig man. Hans namn var August Brinkman, till yrket torvstickare under Tois herrgård i samma socken. Vad hade ej traktens självsäkra bondpampar och kommunalnämndens småpåvar givit för August Brinkmans förnämliga börd! Icke blott att hans farfars-farfars-far stupat vid Narva som korpral vid Tiesenhausens värvade re-

gemente, utan han var också dokumentariskt den siste av invånarna i Rootsi by, som i direkt släktled härstammade från upplänningar, som på 1600-talet invaderat trakten. Dessa upplänningar tillhörde de skaror av lantarbetare från Sverige som Karl XI:s förmyndarregering sänt över till Estland för att hastigare återbefolka de delar av den estländska landsbygden, som genom ryssarnas omänskliga härjningar under Karl X Gustavs krig ställvis rent av avfolkat den olyckliga landsändan. Dessa svenskar, som inkvarterades i den lilla Toiska "drängbyn" Rootsi, gingo visserligen efter ett par generationer upp i sin estniska språkmiljö, men vida omkring minna än rent svenska namn som Österman, Pettersson, Karlsson, Lindberg m.fl. om denna svenska invandring, och det svenska blodet konstituerar än i dag en lantbefolkningens börsadel, där man håller minst lika styvt på anorna som någonsin inom den baltiska godsbaronernas släkter.

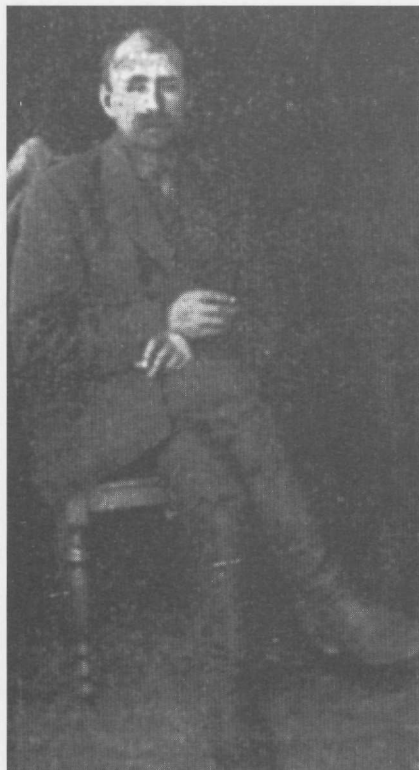
August Brinkmans förfäder ha alla stannat i samma tjänst, där deras urfäder hamnade, hos den Wrangelska familjen på Tois. Alla hade de varit sina husbonders förtroendemän - stallmästare, fodermarskar, magasin förmän, rättare eller byråskrivare, och August Brinkman hade väl också han fortsatt i sina fäders spår, om han inte haft poeten och spelemannen i blodet, natursvärmaren och gyckelmakaren - en den tungblodiga estländska hedens sällsporda blandning av Bellman och Eulenspiegel. Därför

blev han i gårdens tjänst aldrig mer än torvstickare, och den lilla urtidsgården timmerstuga med svankigt halmtak, som alla hans förfäder bebott och där han som ensam ungarl huserade, blev ett tillhåll för den konservativa bondebygdens fåtaliga bohemer.

När nedskrivaren av detta flyttade till Tois var August Brinkman redan en äldre man och tämligen medtagen av spriten. Men som gubben var en outömlig källa för allt som rörde traktens svenska historia och utomordentligt rika sägenflora särskilt beträffande den folkliga Karl XII:traditionen blev det snart ett livligt umgänge. Gubbens stuga var märkvärdigt nog inte den svinstia man kunde vänta med hänsyn till dess innehavares levnadssätt, snarare var den putsad och prydlig som ett soldattorp på Skansen, och den lilla samling värjor, pistoler, sporrar och andra militära attribut från den karolinska epoken, som den gamle karolinlerättlingen och Karl XII:ssvärmaren skaffat samman gav ungarlshemmet en museal anstrykning. Mången kväll tillbragte gubben Brinkmans svenske granne på det närbelägna Tois i den rymliga stugan, ofta i sällskap med klockar Eylandt i Hagers, själv svenskättling från Rootsi och lidelsefull hembygdsforskare med Karl XII som särskild hobby. Klockar Eylandt är en mångbildad man och innehavare av ett troligen oslagbart världsrekord. Sedan sju generationer har släkten Eylandt, som efter far i obruten linje beklätt klockarämbetet i en och samma församling.

Klockaren var den som sovrade och bearbetade gubben Brinkmans rika stoff av visor och sägner, som den gamle karolinättlingen samlat på sina omfattande luffarfärder som spelman och trubadur, och det är skada att vännen Eylandts alltför överdrivna anspråkslöshet hindrat honom att offentliggöra sin rika krönika över det svenska blodslaget i Rootsi och kung Karls minne i trakten.

När August Brinkman började gå under namnet "Rootsi kommendant" är svårt att klarlägga. Men som Rootsi kommendant var han känd vida omkring i Estland, och den pondus med

August Brinkman
"Kommendanten i Roots".

vilken den strama gestalten själv upptog och använde denna förnämliga titel, gjorde att enfaldigt folk långväga ifrån läto sig duperas av den store spjuvern med den myndiga, högdragna minen och det befallande sättet. Åtskilliga förbönder som han anlitat på hemväg från sina härjningsfärder, ha aningslöst presenterat kommunalsekreterare Maxim den attesterade räkning, som Roots kommendant prytt med sin klingande titel. Historien om barnmorskan i Reval, som en natt avhämtades av en forman för att åka 35 km till Brinkmans gamla oförsonliga vedersakare, den för sin karliska kända gamla ogifta lärarinnan i Roots folkskola - "på order av Roots kommendant" - torde aldrig glömmas i trakten. Men anständig - och genom ett litet arv smått förmögen - som Kommendanten var, stod han alltid själv för kostnaderna för sina upptåg.

På senare år tyckes spriten åstadkomma ett slags personlighetsklyvning hos gubben. Under sådana perioder trodde han tydligen på sin roll som Roots kommendant. Han fattade sig som en reinkarnation av sin vid Narva fallne anfader, som stigit i graderna till en den svenske kungens troman - av Majestädet själv insatt som kommendant på det starka fästet Roots med sträng förmaning att till varje pris hålla kungen och svenska kronan denna viktiga plats tillhanda, då hjälten en gång återvände från sitt tåg mot moskoviten.

Kommendanten på Roots hade icke alltid så lätta dagar på sin viktiga post. Allt som oftast hotade arvfjenden, och fästningens besättning måste då ut att fördriva honom. Oktober månad 1939 var en sorgens tid för Estlands folk. Nu

hade moskoviten trängt djupt in i landet med väldiga härskaror, men tyvärr ej blott i Brinkmans spritförgiftade hjärna.

Vid tiden för ryssarnas intåg - en av deras huvudkolonner hade tagit vägen tvärs genom socknen - voro ett par dusin skogsarbetare sysselsatta med ett större kalhygge inne i Wrangelskog under Tois gård. Mellan de fällda timmerstockarna sågos talrika staplar av massa- och brännved spridda över terrängen och arbetarnas yxor och parranssågar blänkte i höstsolen.

Plötsligt hördes en väldig fyllbas dundra fram ett "Tillbaka moskoviter!" I skogsbrynet såg man Roots kommendant högt till häst och med en av sina karolinska pampar i näven. "Tillbaka moskoviter!" - Skogsarbetarna voro alltför vana vid upptåg av detta slag för att avbryta sitt arbete. Men plötsligt satte ryttaren hälarerna i sin bondkamp och med pampen i färdigställning utmed hästens manke red han till anfall mot de närmaste arbetarna. Dessa sprungo kvickt åt sidan och en av dem slungade en bånge mot kommendanten, som störtade till marken och blev liggande med blodigt anlete. "Gamle tokstolle", mumlade de och slängde innehållet i en vattenkruka över den fallne, som snart kryade till sig, fångade in hästen, kravlade sig upp på dess rygg och begav sig hemåt. Långe och hejdlöst skrattade

skogsarbetarna åt den löjliga synen, då den magra kampen sakta skrittade bort med sin långa slankiga sorgmodigt dinglande ryttare. Stackars gamle Kommendanten! Men skogsarbetarna hade ju aldrig hört talas om don Quijote och aldrig sett den store Sjaljapins gripande filmroll.

Den estniska frihetens undergång blev också slutet för Roots kommendant. Efter det misslyckade utfallet mot moskoviten i Wrangelskog såg man honom sällan nykter, och han förföll hastigt från vecka till vecka. Till hans olycka hade trakten fått en ny gendarm, en strong karriärst, som icke ville godta kommendantens urgamla tabu för ordningens väktare, utan helt sonika satte honom i byhäktet som en vanlig fyllerist. Något dylikt hade hittills aldrig inträffat. Den förödmjukelsen kunde kommendanten inte överleva. Under natten hängde han sig i cellen.

August Brinkmans begravning gestaltade sig till en hyllnings- och sorgfest av stora mått. Flera tusen personer följde den gamle till graven och antalet kransar stig vida över hundratalet. Ty nu sedan Ragnarök fallit över Estland var det icke den försupne torvstickarn man hedrade, utan den gamle karolinen, Roots kommendant, symbolen för menige mans i Estlands fasta tillförsikt att "än komma gyllene tider".

Välkommen till SOV:s årsmöte

Lördagen den 8 april kl. 13.00 i Eesti Maja, Walling. 32

Inbjuden gäst: Ombudsmannen Jan-Olof Källström från Finlandssvenskarnas Riksförbund i Sverige (FRIS) som berättar om FRIS verksamhet.

Diskussion med ordförandena i Hembygdföreningarna om samarbetet med SOV.

Sedvanliga årsmötesförhandlingar. Dagordning, årsberättelse, resultat- och balansräkning m m skickas ut till medlemmar en månad före årsmötet.

Kaffeservering till självkostnadspris 60:-.

Även om du inte är medlem i SOV är du välkommen att delta i första delen. Vi hoppas naturligtvis att du blir medlem och deltar även i själva årsmötet.

SOV:S STYRELSE

Aibolands museum i framtiden

Den 20 november 1999 var det seminariedags igen hos estlandssvenskarna på Roslagsgatan. Seminariet leddes denna gång av musiedirektör Alar Schönberg från Hapsal och professor Göran Hoppe från Stiftelsen Aibolands museum. Medverkade gjorde också Ruth Nugin som är utställningsansvarig på museet i Hapsal. De medverkande var måna om att presentera museet i ord och bild samt att inte minst låta åhörarna få eventuella frågor besvarade. Därtill kan tilläggas att många åhörare kommit för att samtidigt passa på att överlämna saker och böcker till museipersonalen.

Stiftelsen Aibolands museum grundades formellt 1995. Museet öppnades i fjol, men Göran Hoppe poängterade att det inte var fråga om en formell invigning än. 1 miljon SEK är hittills investerade från Sverige - men minst 1/2 miljon behövs ytterligare. Estniska staten bidrar med medel till att upprätthålla verksamheten och 250.000 EEK för år 2000 för byggande. Tidigare har staten framfört åsikten att detta har varit ett privatmuseum, men synen har ändrats nu. Vid samtal med regeringsrepresentanter som Göran Hoppe och andra från museet fört har dessa representanter uttryckt en positiv syn på museet. Museets verksamhet kan delas in i två etapper hittills. Etapp 1: 1995-1999. Målet var att etablera museet och detta steg är nu taget. Etapp 2: 1999-2001. Knappt halva museikomplexet står färdigt - vad skall det bli av resten? Museet står inför en avgörande brytpunkt. Målet är att få museet helt färdigt inom denna treårsperiod. När det gäller museets verksamhet så pekade Alar Schönberg på följande:

1. Museets vision är att utvecklas till ett centrum för estlandssvensk kultur från alla bygder, en samlingspunkt för alla estlandssvenskar och ett centrum för information och forskning om de estlandssvenska bygdernas kultur och historia.

2. En av museets viktiga uppgifter är att presentera estlandssvenskarna för befolkningen i Estland idag. Den svenska befolkningens förekomst är överhuvudtaget relativt okänd för esterna. Hur kan man få esterna att uppskatta estlandssvenskarna?

FOTO: PETER NYLANDER

Margit Seliste tar hand om bokföringen i museet och hjälper ibland till med att sälja inträdesbiljetter och annat i den numera ganska välförsedda museibutiken.

FOTO: PETER NYLANDER

3. Museets målsättning mer kortfristigt är att registrera alla föremål m m i museets ägo med datorhjälp och att skapa en databas rörande estlandssvenskarna. Att i Estland, österut ända bort till Narva, inventera vad som finns kvar av den estlandssvenska kulturen.

4. Museets metoder för att göra Estlands befolkning mer uppmärksam på att estlandssvenskarna fortfarande finns är att bland annat sätta upp informationsskyltar på viktiga ställen i svenskbygden. Vidare att översätta estlandssvensk litteratur och annat material till estniska - ett exempel här är nyöversättningen av Sven Danells bok Gulstrand.

Att visa upp exempel på estlandssvenskt hantverk, som tex båtbyggande eller handarbete är också viktigt. Man planerar till sist också att ordna en uppsatstävling med estlandssvenskarna som tema bland skolbarnen i Estland.

Museet bedriver idag en verksamhet där man framför allt visar två utställningar. Den första visar i korta drag SOV:s verksamhet före år 1939. Den andra visar vad som hände under flykten västerut 1943/44. Idag tar museet emot många skolklasser där man ger

På museet har man i vinter startat en knyplingskurs. Här två av deltagarna fr v Eve Otstavel (intendent i Läänema museum) och Katrin Schönberg (gift med Alar och liksom Alar har Katrin delvis svensk bakgrund - Gutanäs).

FOTO: JORMA FRIBERG

tillfälle för eleverna att lära sig teckna av föremål och bilder. Den 4 augusti i år planeras ett rågöbröllop vilket kommer att genomföras i form av ett skådespel. År 2000 planeras att bli ett år tillägnat speciellt Rågöarna och deras invånare. Här poängterade Alar Schönberg att det finns möjlighet för den som så vill att köpa in en rågödräkt och eventuellt sedan låna ut den under bröllopsarrangemanget. Detta skulle vara högst behjärtansvärt eftersom det saknas dräkter än så länge! År 2000 är också tänkt att gå under mottot "Självhushållning-

ens år". Vi får väl se vad detta bär med sig.

Man efterlyste från Aibolands museum ytterligare förslag till platser för utplacering av lämpliga informationsskyltar. Dagen avslutades med en presentation av den väderkvarn som Egil Hamnholm byggt och fraktat till Ormsö. Vidare diskuterades vad som kan göras mera för att uppmärksamma estlandssvenskarnas närvaro i sin förutvarande hembygd.

*På plats för Kustbon:
Jörgen Hedman*

Erinringar

De flesta av Kustbons läsare vet vid det här laget en hel del om "Aibolands museum" i Hapsal - ett projekt som vi alla hoppas så småningom skall bilda en grund för kunskapen om den estlandssvenska bygdekulturen under århundradena på andra sidan Östersjön. Hitills har nog många endast lagt märke till det nyuppförda s.k. Wäedenska huset, uppkallat efter den tidigare ägaren till fastigheten. Men till museikomplexet hör framför allt ett större grannhus som numera kallas "Hamburgska huset" (benämningen vill erinra om Einar Hamburgs stora ekonomiska insatser för byggnadens restaurering) samt några mindre hus tätt intill. Ett av dessa inrymde tidigare "Färgeriet K. Ett", bekant för ormsö-, nuckö- och rickulborna. Här lämnade man sina vävar för att få dem färgade enligt en procedur som var överlägsen den som användes i hemmen. Den förefaller dock ha varit kostsam för den penningsvaga estlandssvenska husmodern, vilket bestyrkes av följande tillkännagivande 1931, som klustrades upp på synliga ställen i Hapsal - ett budskap som Kustbon fann värt att ge spridning åt. Kustbons nutida läsare kan begrunda vad som är det mest intressanta i detta meddelande: att den estlandssvenska husmodern i naturhushållet hade svårt att få fram kontanter eller att färgaren hade svårigheter med svenskan.

Ur Kustbon 19 september 1931:

"Svenskt stilprov i Hapsal 1931. Tvåspråkiga, tryckta affischer funnos uppklistrade i Hapsal och den svenska texten lydde ordagrant som följer:

Färgeriets rumen är fulla mäd väävar och klääder Bedja vi att efter komina. Fårdig gjärda arbete aldra senast 15. i Augusti månad 1931, all som ha hämta sina vävar 1927. 1928. 1929 och 1930 år vem som inte före nämnda tid efter komeri, haar Fergeriet rettighet att säljo föör arbets mödan.

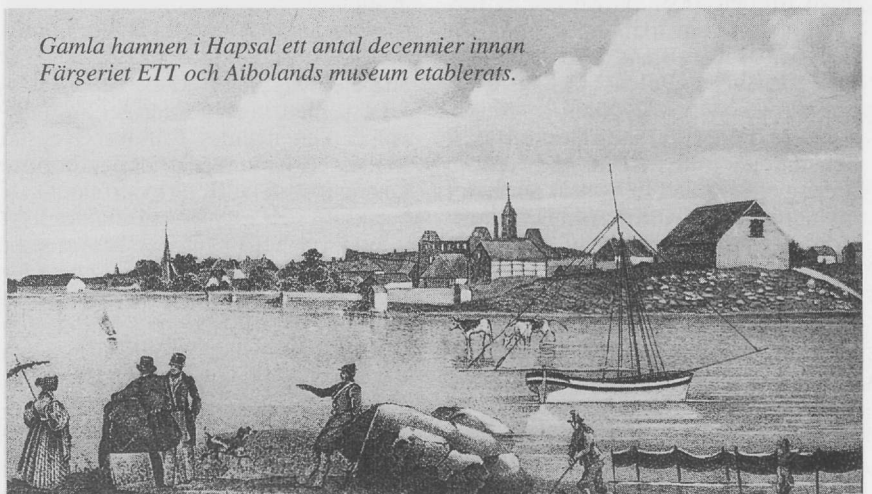
Högaktningsfull
Ferberiet K. Ett.
Hapsal gamla hamne."

Kustbon (1931) tillägger för sin del: "Minsann var det icke i grevens tid svenska gymnasiet öppnades i Hapsal,

annars hade vi med säkerhet 1931 fått läsa följande affisch: Färgette ruume fula mäd vääve och klååda..." Under-tecknad vill å sin sida tillägga att denna sorgglustiga affischhistoria återgavs just i det nummer av Kustbon som i många artiklar skildrar invigningen av Svenska gymnasiet i Hapsal, en tillställning som ju bevistades av många prominenser även från Sverige. Rikssvenskarna, som på affischplatser i Hapsal hade möjlighet att läsa färgeriets barska hänvändelse till de estlandssvenska husmödrarna, hade förmodligen inte så lätt att hålla sig allvarsamma. I vilken mån Kustbons förhoppningar om bättre svenskkunskaper bland företagarna i Hapsal spreds genom de svenska gymnasisterna får vara osagt.

*Elmar Nyman
(en av Hapsalgymnasisterna)*

Gamla hamnen i Hapsal ett antal decennier innan Färgeriet ETT och Aibolands museum etablerats.

Det ekonomiska samarbetet Sverige Estland

Thomas Käbin berättar initierat om företagarverksamheten i Estland.

Varför är då Estland intressant? Givetvis spelar grannskapet och den gemensamma historien en väsentlig roll. Viktigare är nog de radikala ekonomiska och politiska reformerna som Estland genomfört sedan den återupprättade självständigheten. Framgångarna grundar sig på frihandel, en stabil valuta som är kopplad till den tyska marken och en statsbudget i balans. Med dessa ingredienser kom den ekonomiska utvecklingen igång i början av nittiotalet. Framgångarna uppmärksammades givetvis av EU, vilket i sin tur ledde till att Estland inbjöds till den första omgången av förhandlingarna om EU:s utvidgning för snart två år sedan. Bland de övriga kandidatländerna finns Polen, Tjeckien, Ungern, Slovenien och Cypern.

Exportrådet i Tallinn märkte ett klart ökat intresse för Estland bland svenska företag efter det att EU:s besked om att inkludera landet i förhandlingarna kungjordes. Estland fick en ny legitimitet och status och en stor dos förtroendekapital.

Hösten 1998 förvärvades de största estniska bankerna Hansapank av Föreningsparbanken och Ühispank av SEB. Som bekant minimerar banker sitt risktagande. Förvärvet av de estniska bankerna ingav många mindre företag ett förtroende för Estland, med följd att

Det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Estland kan sammanfattas med orden snabb utveckling och avsaknad av allvarigare problem.

Trots sin litenhet är Estland efter Polen och Ryssland den tredje största marknaden för Sverige bland länderna i Central- och Östeuropa. Exporten från Sverige uppgick under januari - september 1999 till ca 2,4 miljarder SEK och importen till Sverige från Estland under samma tid till ca 3,8 miljarder SEK.

även de fick upp ögonen för landet. EU medlemskapet medför ofrånkomligt att Estland (åter) - integreras med Europa. Detta får konsekvenser för rättsväsendet, förvaltning, utbildning, normer och standards, etcetera, etcetera.

Det finns även ett mycket starkt näringslivsinriktat svenskt stöd på regeringsnivå och intresse för att hjälpa Estland in i EU. Detta manifesteras genom ett omfattande konsultstöd åt små och medelstora företag i Sverige. Projektet heter "Marknadsplats Östersjön" (MÖ) och omfattar hela Östersjöregionen. Ett flertal svenska företag har utnyttjat MÖ och redan kommit igång med handel.

Tyvär saknas uppgifter över hur många svenska företag som är aktiva i Estland. "Sveriges Handelskammare i Estland" www.swedishtrade.ee, (vars hedersordförande är ambassadör Elisabeth Borsiin-Bonnier) som administreras av Exportrådet i Tallinn har cirka 130 medlemmar. Enligt siffror från Estlands företagsregister torde det finnas åtminstone ytterligare lika många.

Svenska företag kommer till Estland av två olika orsaker. Den första kategorin vill sälja även om marknaden är liten.

Den andra kategorin lägger ut produktion av arbetsintensiva moment för att på så sätt nå kostnads- och effektivitetsförbättringar i Sverige. Som exempel kan nämnas Primus. Svenska företag börjar upptäcka att det förutom kostnads fördelar finns kvalificerad arbetskraft och ett företagsekonomiskt klimat som helt enkelt passar svenskar. Som en första reaktion dyker en berättigad fråga upp, jamen svensk sysselsättning? Det är inte första gången som svensk industri flyttar ut arbetsintensiva moment till utlandet. Alternativet är att lägga ned verksamheten helt och hållet.

De vanligaste branscherna är hänförliga till klassiska svenska industrigrenar så som lättare verkstadsindustri,

konfektion, skog, trä och möbler. Under senare tid har elektronik- och IT-sektorerna vuxit.

Svenskar och ester fungerar bra ihop. Det estniska näringslivet räknas bland de mest liberala i världen. Regeringens målsättning är att miljön man verkar i tillsammans med ramverket skall främja företagande. Som ett ytterligare bevis på detta infördes från och med nyåret skattebefrielse för den del av vinsten som återinvesteras i företagen. I rättvisans namn måste sägas att man samtidigt inför förmånsbeskattning för bilar, bostäder, etc.

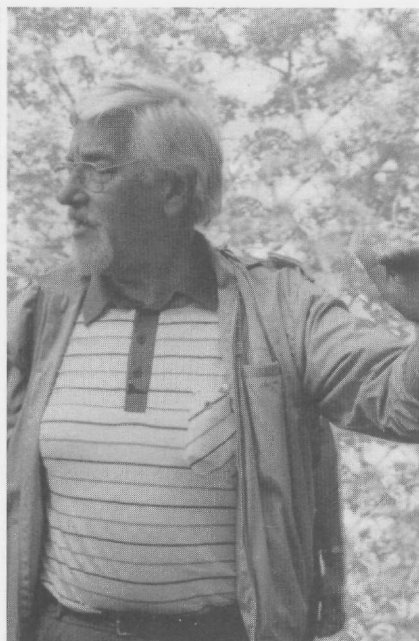
Exportrådet i Tallinn och vår handelskammare försöker noga följa hur det går för svenskarna. Enligt våra enkäter finns det inga allvarigare problem att rapportera om. Kritiska synpunkter som oftast är sakliga riktas huvudsakligen mot myndighetsbyråkrati och bristande administrativ kapacitet. I en jämförelse med andra länder i Central- och Östeuropa är dock problemen blygsamma.

Vid handelskammarens möten som arrangeras två - tre gånger per halvår försöker vi belysa dagsaktuella frågor från ett operativt företagarperspektiv. Frågor som hålls under ständig uppsikt rör bank- och finansiering samt lagstiftning. Alla medlemsföretag uppmanas att vid problem ta kontakt med kammaren.

Exportrådet i Tallinn och Sveriges Handelskammare i Estland har all anledning att se framtiden an med stor optimism vad gäller de kommande åren och den ekonomiska utvecklingen i Estland och det kommersiella samarbetet mellan våra, inte minst mot bakgrund av den ytterligare uppväxling av aktiviteterna som det svenska ordförandeskapet för EU år 2001 kommer att föra med sig.

Thomas Käbin
Handelssekreterare
Exportrådet Tallinn

FOTO: RAYMOND BLOMQUIST, 1990.

Maido Limbak var en stor berättare.

dåligt vid de försök man gjorde, de flyktbåtar som man fått plats i kom inte iväg eller blev uppfångade av kustbevakningen. Familjen blev kvar i Sovjetestland och sökte sig tämligen omgående från svenskbygden till Hapsal där Maidos far kom att arbeta vidare i affär och hans mor under många år på textilfabriken Sulev. Maido avslutade sin skolgång i Hapsal och lade ganska ofta ut texten om att skoltiden med segling på Väinämeri och musicerande på klarinett varit tämligen angenäm. Efter avslutat gymnasium i Hapsal sökte Maido sig till universitetet i Dorpat för att läsa historia men fick efter ett års studier övergå till lärarhögskolan i Reval – han ansågs ha en för borgerlig bakgrund för att tillåtas universitetsstudier.

Som nyutexaminerad historielärare fick Maido Limbak i slutet av 1950-talet arbete som skoldirektör i Tootsi i centrala Estland men redan efter ett par år kom han att börja arbeta på utbild-

ningsradion i Reval. Här blev han kvar något decennium för att sedan övergå till museivärlden – till Estlands Historiska Museum.

Han blev så småningom chef för den avdelning som behandlade 1900-talets historia, framför allt skulle där naturligtvis de stora sovjetledarnas betydelse för Estlands utveckling belysas. Några estlandssvenskar torde inte ens ha fått skymta i dessa sammanhang.

Maido Limbak höll kontakt med hembygden och svenskbygden över huvud taget, trots att dessa områden var svåra att få åka till eftersom de ju var sovjetisk gränzon och hårt militariserade. Sommaren 1964 gjorde han tillsammans med sin fru Vieve en resa per cykel genom hela Nuckö och också ut till Ormsö, en resa som han i viss mån dokumenterade i bild och som gjorde ett djupt intryck på honom – det var första gången efter kriget han kom till svenskbygden. Han beklagade sig i sen tid över att han varit så dum vid valet av motiv för sina bilder – chansen att föreviga följderna av 20 års sovjetvälde utnyttjades inte fullt ut. Rosleps kapell stod ännu intakt och många av de gårdar

Forts på nästa sida

Maido Limbak död

Estlandssvenske museimannen och före direktören för Aibolands Museum, Maido (Mats) Limbak har efter långvarig sjukdom avlidit i Reval i en ålder av 65 år. Han var född i Hapsal 1934; vid tiden för hans födelse var föräldrarna bosatta i Linnamäe där fadern arbetade som mejerist vid den ännu idag kvarstående Schönbergska affären i hörnet av Keilavägen och vägen söderut mot Lään-Nigula. Ganska snart efter Maidos födelse flyttade familjen Limbak till Höbring där fadern blev föreståndare för en annan av affärsimperiet Schönbergs verksamheter – *Höbring-boa*. Maido Limbaks estlandssvenska identitet härrörde sig just från åren i Höbring där han så småningom kom att gå i svensk skola, lärde sig nucköålet, som ju i Rickull fravelde var det allenarådande språket, och fick många estlandssvenska vänner som han sedan haft kontakt med genom hela livet. Höbring kom att bli Maidos hembygd dit han ofta och gärna återvände under senare tid. Men Maido Limbak hade också andra estlandssvenska rötter. Hans far var född i östra Tartumaa men var i sin tur på fädernet bördig från Dagö. Namnet Limbak, som är ovanligt i Estland, kom enligt familjetraditionen från det svenska Linbäck. Denna familj var bosatt i prästgårdsbyn i Röicks och tillhörde alltså de dagöbor som inte berördes av utflyttningen till Ukraina 1781. Maido Limbaks mor (f. Allvin) kom från Sosal och hade svensk bakgrund ett par generationer tillbaka.

Familjen Limbak försökte i likhet med den överväldigande majoriteten Rickullbor att ta sig över till Sverige när det blev uppenbart att Stalin ånyo skulle ta hand om Estland. Det gick emellertid

Stora Wrangelsholm eller Prangli

Stora Wrangelsholm (Prangli). Kapellet 11 juli 1998. Foto: Margit Rosen Norlin.

En regnig sommardag 1998 hade jag tillfälle att besöka Stora Wrangelsholm nordost om Wiimsihalvön i Estland. Efter en promenad genom byn fortsatte jag mot kapellet, en träbyggnad från mitten av 1800-talet, som renoverats inför 150-årsfirandet. Kapellet var stängt men en rundvandring på kyrkogården blev mycket intressant.

Efter en stunds läsande på gravstenarna tog jag fram papper och penna. Här fanns en mängd svenska familjenamn utöver de rent estniska och namn som är en blandning av svenska och estniska.

Det är möjligt att jag missat några namn men här följer en lista

Aksberg	Lillevars	Priisalm
Blumkvist	Lillisaar	Plunqvist, Plunqwist
Dabei	Malmström	Preiholm
Ekemann	Malmsaar	Pörkström
Ginberg	Sandström	Tamberg
Haasberg	Sumberg	Tallström
Klasberg	Söblum	Talström
Krönström	Sööblum	Tengman
Linholm	Puuström	Vagiström
Lilleberg	Puström	Vilberg

En undran är hur länge sedan det var som svenska språket kunde höras i gårdarna på Stora Wrangelsholm. Många familjer förestniskade sina efternamn på 1920-30-talen. I kyrkböckerna för ön kanske vi kan få svar varifrån de kom och när. MRN

son nu är försvunna fanns då ännu kvar, landskapet var inte alltför förändrat och skogen hade ännu inte brett ut sig på det sätt den gjort idag.

Vid 1960-talets slut blev det möjligt att få besök från Sverige, även om det var fullständigt förbjudet för utlänningar att bege sig ut till svenskbygderna. De personliga kontakterna med estlandssvenskar kunde i alla fall återupptas och enligt vad Maido själv berättat var det också möjligt för honom att i början av 70-talet några gånger per bil och åkande på bakvägar undan de hela tiden lurande inrikestrupperna från KGB, ta med sig några estlandssvenskar ut till hembygden för ett första återseende.

Mot slutet av 1970-talet började några estlandssvenskar bosatta i Reval träffas regelbundet för att tala svenska och umgås. Maido var med från början i denna krets. Träffarna var det första embryot till Samfundet för Estlandssvensk Kultur, som bildades 1988 med Maido som vice ordförande och ansvarig för att ett estlandssvenskt kulturcentrum skulle byggas upp. Nu kom också Maido att bli känd för en litet större grupp estlandssvenskar än Höbring- och Rickullborna, som ju känt honom sedan barndomen. En titt i Kustbon vid den här tiden speglar den hastiga förändringen i det dåvarande Sovjetestland. Från ett nummer till nästa förändras innehållet från retrospektivt till framåtblickande. Just 1988 blev det ju möjligt att för första gången att legalt ta sig ut till svenskbygderna för överflyttade estlandssvenskar och Maido Limbak kom att spela en central roll i dessa sammanhang – han tog kontakter med företrädare för SOV och bistod med researrangemang, guideade bussturer och förmedlade kontakter på ett sätt som i perspektiv nog var ovärderligt för det estlandssvenska återvändandet till hembygden men också för att få upp ögonen hos andra för det estlandssvenska kulturarvet. Idag, när alla åker på egen hand, många åter äger mark och hus och allt blivit tämligen vardagligt i Aiboland, är det lätt att glömma hur komplicerat det var för bara 10-12 år sedan.

En av Maidos stora drivkrafter, som museiman, var att kunna bygga upp ett estlandssvenskt museum, något som diskuterats i SOV:s styrelse redan runt 1920, men som aldrig egentligen kommit att förverkligas. 1991 lyckades det honom att övertaga det estniska kulturministeriet att ett estlandssvenskt museum skulle inrättas med säte i Hapsal, estlandssvenskarnas centralort. Till en början hade det varit på tal att etablera ett slags kulturcentrum i Birkas på Nuckö men Maido, som var klarsynt när det gällde den estlandssvenska karaktären, insåg att ett sådant museum aldrig skulle få det stöd det behövde av den estlandssvenska folkgruppen med rötter i Vipall, på Runö eller på Dagö. Ministeriet beviljade en mindre budget, som nätt och jämt räckte till Maidos lön, så småningom också till ytterligare två medar-

betare. Några lokaler hade man inte, man hyrde ett litet rum i dåvarande länsbiblioteket – Hapsals gamla prästgård vid Svenska Torget. Några samlingar fanns inte heller men Maidos planer för museet var det inget fel på.

Försommaren 1993 kunde så en första utställning invigas i Läänemaa Muuseumss lokaler vid slottsplatsen – utställningen blev en stor framgång och fick stå kvar ända till våren 1994. Hösten 1993 hade Maido Limbak också hittat en lämplig plats för det framtida estlandssvenska museet eller Aibolands Museum som det nu kom att börja kallas. Vid Gamla Hamnen i Hapsal hade Maido med sedvanligt gott väderkorn hittat en miljö med några hus som skulle kunna rymma det mesta som hans planer innefattade. Under 1994 flyttade man in i ett av dessa hus, det som idag heter Hambergs, till bristfälligt renoverade kontorsrum på övervåningen, där nere bodde ryska familjer men staden hade givit löfte om att museet skulle få överta hela huset på sikt.

Sommaren 1994 drabbades Maido Limbak av njurproblem, som efterhand blev värre. Hans hälsa hade redan tidigare vacklat, han sade själv att allt stähejt åren 1988-91 hade knäckt honom, och 1991 hade han haft en ordentlig hjärtinfarkt. Det blev nödvändigt för honom att få dialys och så småningom blev han också en av de första i Estland som genomgick en njurtransplantation. Sviktande hälsa gjorde att han efterhand tvingades lämna över delar av ansvaret för museet till andra, han avgick som museidirektör och i stället tog Igar Klippberg över under ett par år för att ordna med ändamålsenliga lokaler,

något som underlättades av att en stiftelse bildats i Sverige för att finansiera museets uppbyggnad. Maido fortsatte som konsult, och sjukpensionär, att driva visionen om museet vidare, till dess att det öppnades sommaren 1998. Jag tror att Maidos visioner kommer att vara vägledande för museet i många år ännu. Minnet av honom kommer att leva inte bara i detta utan också mer substantiellt i någon form vid Aibolands Museum, ett museum som inte hade existerat idag utan Maido Limbaks insatser. Museet var hans livsprojekt, länge var museet, på gott och ont, lika med Maido Limbak.

Maido Limbak var en stor berättare för en mindre grupp av lyssnare, med en mycket klar uppfattning om den estlandssvenska historien, som han kunde utan och innan. Även om hjärtat fanns i Rickull kunde han åtskilligt också om andra bygder och hade särskilt kommit att intressera sig för Odensholm, som han kunde besöka två gånger före sovjetväldets fall, i samband med vetenskapliga expeditioner från olika museer. Många har talat om hur fantastiskt det var när Maido på någon av sina otaliga resor genom svenskbygden började berätta om hur där varit förr och om hur han tolkade olika företeelser ur det estlandssvenska historiska perspektivet. Hans dröm hade varit att dra sig tillbaka och skriva ned *sin* estlandssvenska historia – detta blev honom tyvärr inte förunnat. En liten aning om denna Maidos historia kan man få genom att läsa Andres Kungs bok "I svenska fotspår", som till stora delar är uppbyggd på Maidos berättarglädje och encyklopediska kunskaper. Göran Hoppe

Till minnet av Aina Karlsson (född Dans)

Aina blev den första svenska landskapsmästarinnan i Estland 1938.

Som tidigare framgått avled Aina Karlsson, född Dans, den 6 november förra året. Hon var född den 21 december 1921 i Ölbäcks by, Rickul. Aina efterlämnar make, barn, barnbarn och två syskon med familjer. Ainas skolgång började i Bergsby - Rosleps folkskola. Hon tillhörde den sista grupp som avlade studentexamen vid Svenska gymnasiet i Hapsal (våren 1943).

Aina Dans namn är för alltid förknippat med den unga estlandssvenska friidrottsrörelsen. Ännu är vi några som minns första årens vedermödor: urusla löparbanor, mediokra idrottsredskap, inga spikskor, hemmagjorda träningskläder, etc. Även om resultaten under dessa förhållanden var blygsamma, blev dock idrottsrörelsen till välsignelse för den svenska ungdomen, som hade fritidsproblem.

De estniska grannarna hade redan

lång erfarenhet av en organiserad idrottsverksamhet och estlandssvenskarna ville knappa in på deras försprång.

Till att börja med anordnades tävlingar mellan olika svenskorter. Resultaten var uppmuntrande och det beslöts att ett estlandssvenskt "landslag" skulle ställa upp i länet Viks (Läänemaa) distriktsmästerskap i friidrott 1938. Till allmän förvåning vann det svenska laget - även 1939 och 1940. Svenskarna erövrade också ett antal individuella mästerskap. Stor andel i framgångarna hade det svenska damlaget. Dess stjärna var Aina Dans. Hon blev distriktsmästare i såväl 60 m löpning som i höjd och längdhopp. (I 60 m löpning hade hon rentav länsrekord.) Ainas resultat blev med åren allt bättre och hon utsågs till det landslag som skulle representera Estland vid de olympiska spelen i Helsingfors 1940 - ett evenemang som ju inte blev av på grund av krigsbrottet.

Tack vare "Dansas Aina" och många av hennes idrottskamraters insatser blev vår folkstam föremål för en smickrande uppmärksamhet i såväl estnisk som balttysk och rikssvensk press. Den estlandssvenska idrottsrörelsen utgjorde en del av SOV:s verksamhet - med understöd från Riksföreningens Estlandsutskott i Stockholm - och våra ungdomars idrottsliga resultat noterades tacksamt av vår kulturförening.

Den estlandssvenska idrottsrörelsens saga blev emellertid kort. Efter överflyttningen till Sverige fortsatte ett antal estlandssvenska ungdomar att tävla inom skilda grenar och några nådde också elitnivå. Men till någon samlad estlandssvensk idrottslig insats kom det inte.

Aina var en av dem som aldrig svek idrotten. Hennes bakgrund gjorde henne lämplig för en anställning på Sveriges Riksidrottsförbund - som hon blev trogen hela sitt verksamhetsliv. Sin fritid ägnade hon framförallt åt ungdomsverksamheten i Turebergs idrottsförening - som funktionär vid tävlingar, som inspirerande ledare och som administratör. Aina var också ledamot av Stockholms friidrottsförbunds styrelse.

Aina fick motta Riksidrottsförbundets förtjänstmärke i guld och en hedersgåva från Kungl. Patriotiska Sällskapet "såsom belöning för långvarig uppskattad arbetsinsats." En hedersam utmärkelse fick hon också av tidningen Expressen som utnämnde Aina Karlsson till "Årets Svenska Ungdomsledare 1978".

Även i Sverige medverkade Aina i SOV:s verksamhet, bl.a. som medlem i valberedningen och i föreningens Seniorgrupp.

Vi minns Ainas insatser på olika områden med stor tacksamhet och respekt. Hon var entusiastisk för sina uppgifter, hade en förmåga att inspirera, var glad och positiv till sitt väsen. Aina utgjorde en viktig länk i den estlandssvenska ungdomsrörelsen.

Elmar Nyman

Richard Gineman död

Förre ordföranden i Rickul/Nuckö hembygdsförening, Richard Gineman, har avlidit vid 69 års ålder. Richard Gineman var född 1930 i Klottorp i dåvarande Sutleps kommun. Richard föddes utanför själva byn, på Lindvallsa, en av de många jordreformgårdar som här hade vuxit fram över herrgården Nömkülls gamla åkrar, och som föräldrarna arrenderade. Släkten Gineman kommer f.ö. från Klottorps utmarker - första gången namnet nämns i en själarevision på 1830-talet, var en medlem bosatt på det ännu existerande Skutbacksa, några hundra meter öster om Lindvallsa. Richard Ginemans familj flyttade efter ett par år in till Klottorps by där hans far övertog hälften av den gamla Kärrasgården, från vilken modern kom. Kärrasgården är enligt traditionen den första som byggdes upp i det nya Klottorp vid mitten av 1600-talet, när herrgården skulle byggas upp och i samband därmed byns landbönder tvingades flytta bort från sina goda åkrar ut i träskmarkerna norr ut. Namnet Kärras säger något om vad det var man flyttade till ...

Richard växte alltså upp inne i byn Klottorp och fick så småningom börja vandra den dryga kilometern över den vindpinade slätten ut till den svenska skolan, som låg i Nömkülls herrgårdsbyggnad. Här huserade läraren Herman Timmerman, under en tid före Richards skolgång var också Viktor Aman verksam här. Klottorp var en mycket svensk by, trots att den låg omgiven av estniserade områden såsom Dirslätt där bara en familj talade svenska på 30-talet och Persåker där ingen längre gjorde det. I Klottorp fanns det bara ett fåtal ingifta estniska kvinnor och några få ester på jordreformgårdarna. Den alltmest estniska omgivningen tycks ha gjort klottorpsborna alltmest envetet svenska, alla estlandssvenskar vet ju att flertalet betydande personer i svenskhetarbetet stammade härifrån: Nymann, Pöhl, Blee... Fem år hann Richard gå i skolan i Estland innan det blev uppenbart för alla att Stalin skulle återta väldet och den estlandssvenska överflyttningen började. Någon estniska tycks han inte ha läst alls i skolan även om han själv berättat att man lärde sig litet genom att prata med estniska barn och genom att männen i allmänhet kunde språket - de var ju ofta ute i ärenden till de estniska bygderna.

Byn Klottorp ligger ju en bit in i landet och här hade ingen i modern tid någon egen båt att fly till Sverige med - man var hänvisade till kustbornas båtar och de organiserade överflyttningarna med Odin och Juhan. Detta är sannolikt en av orsakerna till att så många klottorpsbor blev kvar i Estland - man väntade på ännu en båt - och den båten kom aldrig. I stället kom ryssarna och man

Richard var även en hembygdens välgörare.

var fast i Sovjet. Ett femtiotal svenskar blev kvar trots att man nog egentligen ville flytta över. För Richards del var han så angelägen att ge sig av att han på egen hand vid 14 års ålder gav sig in till Hapsal för att förhandla med hjälp av mutor om en överfart, tillsammans med den några år äldre kusinen till modern som var uppvuxen i familjen och som var som en bror för Richard. Projektet misslyckades men familjen Gineman fick ändå tillstånd av de tyska myndigheterna att ge sig av med Juhan. Gården i Klottorp tog en estnisk familj från Reval över och man var helt bestämda på att man gav sig av för gott till Sverige. En av de sista dagarna i juli lämnade man Rus och anlände efter omständigheterna bekymmersfritt till uppsamlingslägret i Doverstorp i Östergötland. Här stannade familjen bara en kortare tid innan man liksom så många andra estlandssvenskar fick börja sina nya liv som lönearbetare inom jordbruket. Familjen Gineman hamnade i Hidingsta i Närke, där Richard arbetade som dräng under något år för att sedan dra vidare till andra platser och många olika yrken. Hans äldre syster hade bosatt sig i Eskilstuna där hon träffat sin blivande man och nu kom efterhand Richard och så småningom också föräldrarna att flytta till denna stad, som under det sena 40-talet var en stor samlingsplats för både estlandssvenskar och ester. Richard arbetade här bl a på en konfektionsfabrik och passade på att lära sig estniska ordentligt genom att tala med systemens man och hans kamrater. 1950 var det dags att flytta vidare, nu till Stockholm och arbete först som spåravagnskonduktör och senare som byggnadsarbetare. Här träffade han också Ingeborg från Ölbäck i Rickull som han snart förenade sitt liv med. 1958 började Richard Gineman studera på kvällarna på Stockholms Tekniska Institut, samtidigt med att han arbetade hårt på byggen på dagarna. Sista året på byggnadsingenjörsutbildningen hade han möjlighet att

Forts på nästa sida

studera på dagtid och därmed gick det litet fortare fram. Efter examen 1962 kom Richard att göra snabb karriär inom Svenska Bostäder där han 1993 slutade som omtyckt produktionschef.

Richard valde att gå tidigt i pension, vid 62, och kunde nu börja ägna sig mer åt det estlandssvenska, som han haft svårt att hinna med under sin yrkeskarriär. Naturligtvis hade han haft kontakter med andra estlandssvenskar över åren, också med sådana som blev kvar i Klottorp, men nu kunde intresset för det gemensamma kulturarvet blomma ut.

Första gången han återvände till Estland och hembygden var 1991, sedan kom han att åka över i stort sett varje år fram till 1997. Rickul-Nuckö hembygdsförening bildades 1992 och Richard var aktiv från början, dels som byombud för Klottorp, dels som vice ordförande och som den drivande i restitutionsfrågorna. Richard hade i Sverige blivit så pass duktig på estniska att han utan några större problem trängde in i den snåriga lagtexten kring jordreformen och markåterlämnandet, detta trots att han själv sade att när han återvände till hemlandet första gången 1991 var det ingen som begrep ett ord av vad han sade när han talade estniska.

När Stiftelsen Aibolands Museum började ta form 1994 var Richard med som representant för sin hembygdsförening – just museifrågorna kom att ligga honom varmt om hjärtat, inte minst sedan han tagit över efter Einar Hamberg som ordförande för Rickul-Nuckö hembygdsförening våren 1995. Innan hälsan började svikta för ett par år sedan och han nödgades lämna sina olika uppdrag för estlandssvenskarna och hembygden, planerade han att genomföra en byggnadstalko ett par sommarveckor för estlandssvenskar med bakgrund i byggbranschen – man skulle åka över och bygga för fullt för att museet skulle gå ordentligt framåt. Genom det arbete Richard och andra utfört på andra sätt

Debatt

Brev från Mårten Andersson

Läste Mattias Reinholdsons artikel om religiöst liv i Estlands svenskbygder. Många saker var förbryllande. "De första rikssvenskarna som trodde så mycket på Gud att de lät döpa sig". Så slog det mig att detta måste vara frågan om omdop av redan döpta personer. Så förstod jag att artikeln var skriven ur frikyrklig utgångspunkt, med föga kunskap och förståelse för det lutherska kyrkolivet. Jag trodde bara att sådant här hörde till historien, och att dagens människa är vidsyntare och toleranterare. Lutherskt församlingsliv har förekommit, och förekommer i Estland i hela dess bredd. Även under de hårdaste ockupationsåren både döptes och kon-

inom Stiftelsen har det, trots att ett sådant talko ej kunde genomföras, gått framåt med museet så pass att nu också estniska staten skjuter till medel för byggnadsändamål.

Jag tror att en av höjdpunkterna i Richards alltför korta liv var invigandet av klockstapeln vid Sutleps gravgård i slutet av maj 1997. Medel hade insamlats bland estlandssvenskar i Sverige och här kunde man nu, med Richard som huvudtalare på både svenska och estniska, ge hembygden något tillbaka i stället för det vackra kapellet som till lokalbefolkningens sorg hade förts till Rocca al Mare utanför Reval som exempel på en estnisk (sic) träkyrka. Där står kapellet än idag, hårdrenoerat och berövat den underbara karaktär som Sven Danell så vackert beskriver i Guldstrand. Vid Sutleps gravgård står klockstapeln synlig lång väg och minner oss om Richard Gineman och hans kärlek till hembygden.

Richard hade planerat att medverka i författandet av en bok om Klottorp och började dokumentera olika saker med utgångspunkt i Fridolf Isbergs uppteckningar från byn på 30- och 40-talen. Det materialet, liksom de intervjuer som genomförts med Richard, som trots att han var ung när han lämnade hembygden, kom ihåg det mesta och kunde berätta om det, skall ligga till grund för en bok som vi hoppas Richard skulle ha varit nöjd med, och som beräknas utkomma nästa år.

I Aibolands Museum kommer man i framtiden att kunna minnas Richard Gineman genom det bibliotek som i dagarna börjat uppföras och som under detta år skall färdigställas och uppkallas efter honom. Göran Hoppe

firmerades både barn och vuxna. Inte alla, förstås, men ändå. De ryska tsarerna inte bara försökte, utan lyckades också locka folk i mängder till den ortodoxa kyrkan med löfte om gratis jord. I vissa fall lyckades man. På Ösel finns tolv ortodoxa kyrkor, varav tio från denna period.

Att stöd och hjälp från utlandet har strömmat in under olika epoker är ett faktum. Vänortsforsamlingsarbetet var stort i början av nittioalet. I den lutherska kyrkan. S:t Mikaelns svenska kyrkofond i Stockholm har varit av största betydelse för församlingslivet i S:t Mikael i Tallinn. Men - inte består denna fond av baptister och missionsförbundare.

De estnisktalande lutheranerna har haft en egen biskop i Stockholm. Känner Mattias till fenomenet E.E.L.K? Eesti evangeeliumi Luteri Usui Kirik. Denna exilkyrka är världsvid och har församlingar på alla kontinenter. Visst bodde de första biskoparna, sedermera ärkebiskoparna i Stockholm. Numera finns konsistoriet och ärkebiskopen Udo Petersoo i Kanada. Denna kyrka är fortfarande aktiv, förhandlingar om förening med den estländska EELK pågår.

Så vill jag avsluta med att kommentera påståendet: kvinnliga pastorer och präster finns fortfarande inte i Estland. Jodå Mattias, den första kvinnliga prästen Laine Villenthal, fortfarande i tjänst, prästvigdes 1966. Både kvinnliga diakoner och pastorsdiakoner finns och har funnits. Litet under tjugo för tillfället.

Mårten Andersson
Kyrkoherde i Eckerö, präst i EELK

Religion är intressant

Det är alltid trevligt när man som skribent får se en insändare om ens text. Det tyder ju på att någon har läst den. Och jag är uppriktigt glad över påpekandet att det faktiskt finns kvinnliga präster i Estland. Här ligger lutheranerna flera årtionden före baptister och andra frikyrkliga grupper. De flesta estniska baptister jag träffat ställer sig frågande till att Svenska Baptistsamfundet valde en kvinnlig missionsföreståndare som till och med blev ordförande för Europeiska Baptistfederationen.

I övrigt tycker jag dock att Mårten Andersson (MA) inte läst min text speciellt noggrant. Jag nämnde den lutherska estniska exilkyrkan (om dock inte med namn) och MA vill påskina att jag påstod att det inte förekom lutherskt gudstjänstliv under den sovjetiska ockupationen. Var har jag skrivit det? Jag har bara refererat till en allmänt spridd uppfattning om hur stor kyrkligheten var åren runt 1990 i Estland. Då hade religiositeten börjat spira efter nästan 50 års förföljelse.

En faktatvist som Kustbons läsare kan hjälpa till med att lösa är MA:s Forts på s 27

Till salu Hus i Hapsal

Ca 90 m² med två lägenheter.
Högt i tak. En lägenhet uthyrd
(=liten risk för inbrott + bra tillsyn),
inredningsbar vind ca 60 kvadrat.
Tomt ca 484 (+ca 150) m².
Stort fristående förråd.
Nyindraget VA. Hög grund.
Fin kvällssol. En oslipad diamant.
Säljes för 150.000 EEK.
Adress Pöllu Nr 4.
Ungefär 400 meter sydost borgen.

PETER NYLANDER

08-641 68 42
eller 070-575 25 81

SVENSKBY SIDAN

Svenskbynsida består denna gång av en fortsättning på Åke Uthas ögonblicksreportage från arbetet i Ukraina. Nästa gång räknar vi med att låta kyrkoherde Staffan Beijer rapportera från sitt senaste besök i Zmijivka/Gammalsvenskby. Glad Påsk!

En ögonblicksbild från Ukraina - Kiev och Svenskbyn Av Åke Uthas

Artikelförfattaren Åke Uthas arbetar sedan ett år tillbaka i Ukraina och hjälper landet att bygga upp ett modernt fastighets-system. Åke är projektledare för ett av SIDA:s största projekt inom fastighetsområdet i Östeuropa. Åke är anställd av Swedesurvey som är ett utlandsbolag knutet till det statliga Lantmäteriverket i Sverige. För Åkes del har utlandsuppdraget fått en alldeles speciell betydelse. Det ger honom nämligen möjligheter att stifta närmare bekantskap med den ukrainska myllan där han har 50% av sina rötter. Åkes far, Mats Uthas är ju född i Gammalsvenskby.

Taxin kör oss forcerat genom Kievs vindlande gatusystem. Sju minuter senare befinner vi oss på järnvägsstationen i Kiev. Vi skall ta nattåget kl. 20.11 till Kherson. Omedelbart möter jag tre tiggare som vill få några kopek för sin överlevnad. Samtidigt kastar sig två taxichaufförer över mig och vill köra mig till Borispol för 30 USD. Ser jag så västerländsk ut, tänker jag i mitt stilla sinne. Jag lyckas skaka av mig överrockarna och går med raska steg in i den rymliga stationsbyggnaden. Ett myller av människor överallt. En enda stor marknadsplats på sina ställen. I en av vänthallarna sitter, ligger och står hordar av människor och väntar på sin anslutning. Jag undrar hur många av dessa som kan vara uteliggare. Ett perfekt härbärge för natten ... På min knaggliga ryska lyckas jag köpa några äpplen och bananer, 1 liter mineralvatten och två flaskor Slavutich. Det sistnämnda ett gott ukrainskt öl. På den stora anslags-tavlan hittar jag tåg nr 620 på spår 10. Vi skall åka i vagn nr 9. Jag har köpt två hyttplatser i klass 1 för att kunna sova ensam. Jag har betalat ca 150 grivna (ca 280 kr) enkel resa för denna lyx vilket är ganska billigt för en västerlänning. Det är inte så pjåkigt i kupén. Luftkonditioneringen fungerar om du stänger dörren om dig säger konduktören till mig. Fast inte märker jag någon större skillnad. Jag betalar mina 5 grivna för sängkläderna och resan tar sin början. I en av

kupéerna har en vodkafest börjat, men det stör mig föga då jag försett mig med öronproppar. Jag har 15 timmars resa framför mig. Tåget tar god tid på sig att forsla mig, Pär och Christina 60 mil nästan till Svarta Havet. Trots öronpropparna tror jag ibland att tåget skall spåra ut - det låter förfärligt emellanåt. Tåget står plötsligt stilla en bra stund mitt i natten på den ukrainska stäppen. Troligen byter man lok, kanske från elektriskt till ett diesellok. Tåget anländer punktligt den 1 november till

Johannes Malmas. Augusti 1999.

Kherson kl. 11.08. Jag undrar nu vem som blev vald till ny president. Roman tar emot på perrongen. Han pratar dålig svenska men vi förstår varandra. Han skall köra oss till Berislav och sedan vidare till Gammalsvenskby. Roman är bror till Katarina Malmas, som så tragiskt omkom i en trafikolycka i somras. Efter en timmes bilfärd kommer vi till Berislav där Roman föreslår att vi hälsar på Johannes Malmas på sjukhuset. När vi kliver ur bilen bärs en gammal tant ut på bår. Jag vet inte om hon lever. Sjukhuset är mycket slitet både ut- och invändigt. Jag möts av en frän lukt. Vi hittar Johannes så småningom i en av de många överfyllda salarna. Johannes har problem med hjärtat och mår inte så bra. Jag språkar en stund med Johannes som berättar att han har stora magsmärter och lågt blodtryck. Han har precis genomgått en gallstensoperation. Johannes var gift med Katarina. Nu verkar han vara mycket svag men lovar mig att kämpa vidare. Efter besöket på sjukhuset kör vi vidare till svenskbyn.

Jag skall idag träffa borgmästarinnan Lubov Petrovna och informera henne om den planerade flygfotograferingen av byn nästa vecka. Med hjälp av s k ortofoton skall en moderna digital karta framställas över byn. Roman svänger upp framför familjen Malmas hus på den nästan oframkomliga Nibigatan vid halv två-tiden på eftermiddagen. Vi hör

FOTO: ÅKE UTHAS.

Johannes Malmas mamma Emma. Augusti 1999.

hela tiden hundskall och tuppar som gal. Lilia möter oss vid porten. Hennes smittande skratt gör oss glada. Hennes pojkvän Roman besöker henne. Han jobbar på kolchosens kontor utan betalning. Emma sitter som vanligt i köket och väntar på oss. Efter en pratstund med en rejält pigg Emma (81) serveras det borsjtj med vitlöksmajonnäs från Chumak. Lilia gillar denna majonnäs. Borsjtjen smakade utmärkt - mycket gott faktiskt! Emil Norberg tittar in mitt i lunchen och berättar nästan hela sin livs historia för Pär och Christina. De får veta att Emil suttit i fängelse i över 10 års tid.

Inkvartering sker. Vi promenerar ner till Lubov Petrovnas kontor mitt emot kyrkan. Hon är glad att se oss. Lubov är stolt över valsiffrorna. Den sittande presidenten Leonid Kutjma har fått 72% av rösterna i bykomplexet Zmiivka att jämföras med 36% för hela landet. Det blir en ny valomgång till den 14 november då ingen kandidat fick majoritet. Kutjma fick dock flest röster och möter en kommunist vid namn Simontjenko i sista valomgången. Jag pratar flygfotofering med Lubov en stund. Hon önskar att mer sker i projektet men jag säger till henne att snart skall de första kartbladen produceras.

Jag, Pär och Christina promenerar sedan till kyrkan. Vi tittar på minnestavlan som nyligen satts upp. Oskar Utas, min farbror, är arkitekten bakom tavlorna. Oskar har skickat med en ritning som visar hur vi på enklaste sätt skall höja tavlan ca 40 cm. Gustav Annas dyker upp och hälsar oss välkomna. Vi blir inbjudna till hans hus där hans fru Elin väntar på oss. Elin är duktig på att berätta. Hon lyckas på tio minuter berätta om hela sitt levnadsöde

för Pär och Christina. Hon talar mycket om "det 37:e året" då ett flertal av byns män brutalt slets upp från sina familjer och blev bortförda till Odessa. Det fanns spionmisstankar då männen hade skrivit brev till Sverige. Senare fick byborna veta att männen "av misstag" blivit arkebuserade i Odessa. Elin förfasar sig sedan över den Ukrainska minister som förskingrat miljoner med grivna. Hennes lilla pension på 37 grivna räcker inte långt. Gustav visar stolt upp några av sina egenhändigt gjorda borstar, tillverkade av självodlat borstris. Gustavs borstar vittnar om ett gediget arbetet. Gustav säljer dessa för knappt 4 grivna (7:50 SEK). Jag säger till honom att ta mera betalt men Gustav lyssnar inte på det örat. Vi promenerar sedan bort till det hus där min far är född. Frun i huset släpper in mig. Hon talar skaplig tyska och visar oss hela huset inklusive källaren. Mycket spännande att se.

Vi promenerar sedan upp till Lilly Hansas hus. Lilly är hemma och bjuder in oss i sommarhuset. Lilly tycker att jag glömmer bort henne för mycket. Varför får jag inte bjuda dig på mat säger hon? Du har aldrig tid säger hon, du bara far och flänger i byn. Kanske har hon rätt. Lilly har liksom de flesta svenskbybor ett brokigt liv bakom sig. Hon sörjer mycket sin son som så tragiskt omkom i en drunkningsolycka på Dnjepr för inte så länge sedan. Det börjar bli mörkt. Vi beger oss ner till Nibigatan igen och tittar in hos Emil och Lisa Norberg. Lisas dotter Tanja är på besök med en tre månaders gammal baby. Pappa Volodja finns med i bakgrunden liksom sonen Alexander eller Sascha som man säger i Ukraina. Lisa ber mig att ta med Sempervälling nästa gång jag kommer till byn. Tanja har

ingen mjölk att ge sitt barn. Mörkret har lagt sig i byn trots att klockan bara är halv sex. Vi går snett över gatan för att komma in till familjen Malmas. Där står Roman redan beredd och väntar på oss. Han skall köra oss till restaurang Absolut i Kachovka där vi skall träffa Lolo och Christina Sturén samt Sven Bjerlestam och Ludmilla. På vägen plockar vi upp Lubov Petrovna. Det blir en trivsamt kväll på Absolut. Lolo beställer in en räkrätt som Johan Bodén, VD i Chumak, introducerat på restaurangen. Christina berättar att hon just nu undervisar ca 35 elever i svenska i Gammalsvenskbyns skola. Antalet ökar hela tiden. Christina startade upp en nybörjargrupp med fem elever helt nyligen. Svenska språket lär få en god chans att överleva i svenskbyn. Kanske några decennier till. Vem vet? Johan Bodén uppenbarar sig och är på språng till Moskva. På stående fot får han tid att smaka på Lolos svarta ryska kaviar. Det händer mycket i företaget just nu får vi veta. Matoljeproduktionen har nu gått om produktionen av ketchup och gurkor. Matolja tillverkas av solrosfrön i kallpressar. Klockan har hunnit bli elva och vi reser oss och förbereder oss för hemfärd. Det bestäms att Lolo skall visa Chumakfabriken för Pär och Christina nästa dag.

Jag vaknar tidigt den 2 november. Någon av Johannes tuppar för oväsen utanför sovrumsfönstret. Efter en hastig frukost kör Roman oss till Schlangendorf. Det är en underbart vacker förmiddag: molnfrött och ca 13 grader varmt. Vi träffar syskonen Emil, Marta och Anna Sigalet. Emil är på strålande berättarhumör. Anna är mera på sin vakt. Hon berättar sakligt om sitt levnadsöde. Emil visar oss till Simon Norberg. Simon är hemma och visar stolt upp sin valnötssamling. Han bjuder in oss i huset och visar oss den inköpta TV:n som tycks ha alla finesser. Simon berättar om sina döttrar som bor i Sollentuna. Han har själv besökt Sverige ett antal gånger. Emil och Marta har dock inte besökt Sverige i modern tid. Elsa Herman dyker plötsligt upp. Hon är lågmäld liksom Marta Sigalet. Anna Sigalet visar oss var Edvin Martis bor. Det blir ett märkligt möte. Edvin och jag har aldrig träffats tidigare. Jag berättar för honom om att Svenskbyföreningen i Sverige gjort en insamling för pensionärerna i Gammalsvenskby och överlämnar ett kuvert med några dollar till honom. Edvin blir förvånad men oerhört glad på samma gång. Tänk att få pengar i handen av en vilt främmande människa. Vilken lycka! Hans son skall opereras för magsår, så pengarna kommer väl till pass. Edvin är en riktig berättare. Hans två guldänder, kanske de enda tänder han har i munnen, glänser till i det härliga solskenet.

Vi beger oss bort till Anna Norberg, gift Portje. Anna är en härlig människa. Hon är syster till Simon Norberg. Anna visar stolt upp en bok där hon med en

Maria Malmas är förskollärare i Gammalsvenskby.

mycket vacker handstil skrivit ner en mängd svenska psalmer och sånger. Anna visar också upp några bankböcker med ett icke oansenligt belopp. Hon berättar att pengarna blev helt värdelösa under Stalins tid. Vilken tragedi för hennes familj. Anna berättar att hennes pappa tillhörde de som blev borttagna det 37:e året. Vi beger oss bort till Maria Malmas, dotter till Emma Malmas. Hennes son Sascha och sonhustru Jana är hemma. Deras dotter Christina, fem månader gammal, tittar nyfiket på oss med sina knallblåa ögon. Maria bjuder oss på inlagda persikor - mycket gott! Maria är orolig för sin bror Johannes som är så sjuk. Sascha har nyligen varit i Sverige på ett tre månaders besök. Han vill dock inte flytta till Sverige. Sascha och Jana jobbar tillfälligt på kolchosen

med att plocka tomater. Något annat jobb finns det inte att få tag på.

Roman kör oss tillbaka till svenskbyn där Lilia väntar med lunch. Emma berättar om sin och sin syster Annas tid i Sibirien. Anna Utas dog för två år sedan, 86 är gammal. Emma berättar att tre av hennes barn frös ihjäl ute på tundran. En svensk möbelhandlare vid namn Johansson räddade dem från livet i Sibirien. 1947 kom de tillbaka till svenskbyn.

Vi säger tack och farväl.

Den dövstumma grannen Ina besöker Lilia och Emma när vi skall åka. Jag för en varm kram av Ina. Vi skumpar fram i Romans Lada på de dåliga vägarna i svenskbyn. Vi stannar till vid Petrovnas kontor. Jag ber henne att räkna lite på

kostnaderna för att rusta upp Nibigatan. Lubov skall återkomma med kostnadsförslag inom kort har hon lovat. Skall vi verkligen lyckas finansiera en upprustning av Nibigatan tänker jag tyst. Det kommer nog att kosta för mycket inbilar jag mig. Vid varje störtregn blir vägen dock mer och mer urgröpt.

Lolo och Sven tar emot oss utanför grindarna på Chumak. Sven och jag åker i egen bil in till stan och pratar projekt på ett ölkafe. Pär och Christina blir guidade av Lolo på Chumak. Vi kommer överens om att träffas på vägkrogen utanför Kachovka två timmar senare, för att få i oss en bit mat innan vi åker till Kherson. Sven och jag är överens om upplägget beträffande det nya projektet. Swede Agri skall hålla i trådarna. Det är fråga om att införa nya odlingsmetoder i jordbruket och att introducera nya frösorter samt att höja produktionen av tomater, gurkor och solrosfrö med många, många procent. SIDA är positiva till idén har vi fått veta.

Efter en god måltid på vägkrogen, 37 grivna (70 SEK) för fem personer, kör Roman oss till Kherson. Kostnadsläget i södra Ukraina är annorlunda än i huvudstaden Kiev upptäckte jag.

Tåget avgår enligt tidtabell kl. 18.15. Vi har 15 timmars tågresa framför oss. Lubov Petrovna har överlämnat en god likör till oss att förlusta oss med på resan hem till Kiev. Vi har fått vara med om en trevlig samvaro i denna svenskbygd. Det är helt fantastiskt att få höra det svenska tungomålet fortfarande talas ca 200 mil bortom Sveriges gränser.

PS. Den 9 november nåddes jag av det sorgliga beskedet från svenskbyn att Johannes Malmas avlidit på sjukhuset endast 56 år gammal. Begravningen ägde rum den 12 november. DS.

– Frid över Johannes och Katarinas minne!
Jörgen Hedman

"Hoppet av Saltvik" till salu!

Ett av tre kvarvarande estlandsbyggda segelskepp i trä, byggt i Spithamn 1925-27 av Mathias Schönberg. I fraktfart till 1965. Fartyget är förbyggt och renoverat 1982-93, där i stort sett allt är bytt förutom botten och delar av aktern. "Hoppet" är idag ett seglande kulturarv, där våra avsikter har varit att på sikt kunna bedriva utbildnings- och kulturseglation längs Östersjöns kuster. Vi har efter mycken vända känt oss tvingade att inse att vi som privatpersoner inte mäktar med att fortsätta arbetet vare sig ekonomiskt eller fysiskt. Efter nästan 18 år söker vi för "Hoppet" nya krafter med marin-historiska mål, och naturligtvis gärna med anknytning till Estland.

Dimensioner: 21 x 6 x 2,3 meter
Vikt: 57 ton brutto
Maskin: Scania DSI 11, 257 hkr med SCG 350 backslag, rostfri propelleraxel
Rigg: Ny stående och löpande rigg med 2 master och ca 280 m² segel i dacron.
Utrustning: Vattenburen centralvärme, VHF, navigator, vv-beredare, omformare 24V-220V, gummibåt för 10 personer med Yamaha 20 hkr utombordare, livflotte, septiltank, färskvattentank.
Disponering: Däckshus med nav.utrymme och "redarhytt", badrum och wc, fullt utrustad byssa, salong samt föröver två hytter med 6 kojer, i förpiken stuvutrymmen samt två kojer.

Pris
1.500.000 SEK

För information och utförlig fotodokumentation kontakta:
Djurgårdsvarvet Stigbergsgatan 23, 116 28 Stockholm
Tel 08-641 96 71 eller besök gärna "Hoppets" hemsida:
<http://w1.865.telia.com/~u86509436>

Med på bilden är längst fram fr v: Juta Holst, Ann Ullenius och Svea Veserman. Stående fr v: tomten Göran Arnfors, Katrin Valdek, Niclas Trové, Kadri Etverk, Aime Saarkopli, Karin Berg och Ivi Tamm, i trappan Eha Arg, Tiio Holldén, Evi Juhkam, Berit Arnfors och Håkan Söderström.

Julbasar

S:t Mikaelss församlingens julbasar den 4 december blev en succé på Rütli gatan i Tallinn. Det var cirka 250 - 300 personer som besökte basaren. Barnen lockades av tomten, fiskdammen och pepparkakshuslotteriet. De vuxna letade bland prylarna på loppisbordet, bläddrade i svenska böcker på bokbordet och handlade julpynt, pepparkakor, kanelbullar m m. Kyrkan har sedan i

höstas en egen kör under ledning av Åsa Winald som underhöll besökarna med julsånger. En höjdpunkt på programmet var det vackra luciataget som eleverna från Nuckö gymnasium stod för. En annan höjdpunkt var dragningen i de olika lotterierna. Högsta vinsten var, tack vare SAS generösa bidrag, flygbiljetter för två till valfri destination i Sverige. Andra trevliga vinster som lottdades ut var bl a resor med Estline och Ekerö line. Pengarna från basaren går till församlingens verksamhet.

Eha Arg
Ledamot av kyrkorådet

Gåvogivare i samband med inbetalningar av årets medlems- och prenumerationsavgifter (10.2.2000)

Albin Ahlberg, Algot Ahlberg, Axel Ahlberg, Helene Ahlberg, Agneta Ahlros, Monica och Tomas Ahlström, Anders Alström, Berta Aman, Nils Aman, Ingeborg Andersen, Leelo Andrén, Armilde Aru-vee, Edvin Arvik, Katarina Bandelin, Benita Beckman, Birgit Beckman, Rosine Bergvall, Gunnel Bertholm, Katarina Berntsson Blomman, Olga Blees, Elmar Blomberg, Gunnar Blomberg, Lina Blomberg, Maria Blomman, Alide Brandt Kunnap, Elfride Branten, Edvin Brunberg, Gunnar Brunberg, Valdemar Brunberg, Sven Bäckman, Elvine Carlborg, Gunnel Carlsson, Virginia Dowkont, Tomas Dreijer, Elmar Dyrberg, Sylvia Dyrberg Talback, Martin Ekman, Valborg Ekstrand, Hilda Elenbo, Lennart Eng-

man, Vaige Engman, Viktor Engman, Maria Forsberg, Eva Forsmark, Annelie Fredriksson, Gunilla Friberg, Johan Fält, Ingeborg Gineman, Edvin Grundsten, Edla Gullberg, Arthur Hamberg, Kerstin Hammarin, Johannes Hammerman (Huddinge), Johannes Hammerman (Solna), Egil Hamnholm, Marianne Hausman, Johannes Hedenström, Hilde Hederén, Johannes Häggblom, Jan Jakobsson, Elin Jansson, Ingeborg Jensen, Vesta Johansson, Elvy Jonsson, Carina Katthöfer, Olof Klingberg, Yngve U Klingberg, Ingrid Kvarnheden, Herbert Lagman, Johan och Katarina Landman, Ann-Mari Larsson, Hans Lepp, Robert Liin, Anders Lindblom, Axel Lindström, Herman Lindström, Brigitta och Thomas Lorentz, Lydia

Lukme, Charlie Magnusson, Maria Moll, Erna Nordvall, Harri Norrman, Einar Nyman, Hilda Olsson, Hjalmar Pajus, Lennart Puman, Alide Reets, Hans von Rosen, Robert och Ulla-Stina Rundgren, Lars Sarberg, Harry Schönberg, Ingvar Schönberg, Torgny Schönberg, Edvin Selin, Marianne Selin, Agneta Sellqvist, Sigrid Seman, K-G Slät, Uno Stahl, Verna Stahl, Emil Stenros, Gunnar Stenros, Astrid Strand, Sven Svärd, Elmar Söderholm, Sven Tegelberg, Elvi Treiberg Eriksson, Ingvald Treiberg, Sten Treiberg, Ethel Westerberg Eriksson, Aline Westerholm, Elis Westerlin, Heino Åkerblad, Inga Åkerblad, Evald Öman, Alvar I Österdal, Sigrid Öström

SOV:s styrelse tackar alla små som stora bidragsgivare

Nedtecknat av Maria

När min mor Alide Dans (f. 1889) var liten brukade barnen ibland räkna så:

Ett å få	ba me gå
Tri å fjur	gjord än tur
Fem å sex	gjord ain räx
Sju å ått	gjord ain tått
Ni å ti	gjord än li
Elv å tolv	fall näsa i gålv
Trätta fjorta	lappa skjorta
Femta sexta	vattna hästa
Sjotta aurt	oxa rauta
Nitta tje	brue hlo brukoman e hue.

Så sjöng man en slagdänga:
[gammal mel.]

Jag satt e keka å koka välg
å sjöngd: "Du snöda värld farväl".
Tått särken bakom börja bränn.
tå stauv ja opp å börja ränn.

Min far Alexander Schönberg (f. 1885) brukade tralla:

Ain gång gick ga hej te Tälke
mä stor skägge ner te bälte.
Såss om en kom te Tälke grinde
tär sto tälkemor mä binde.
Såss om en kom te Tälke basta
tälkefar to halka å kasta.
Hej han skria tu bannade asn
kastar tu halk opa hejas hasn.

(Vi gamla från Rickul vet att det låg en enslig gård eller ett torp mellan Gambbyn och Növa. Gårdens namn var Tälke. Invånarna ville helst vara i fred. Han som tänkte hälsa på kallades för Hej eller Häj. Det var nog inte hans riktiga namn. Det är uppgifter jag känner till som pappa berättat).

Kan f.f. möjligen vara Ätsve Mats?
Jag tror att det är äldre.

Maria (Maja) Gunneström
(Bergsby Bibra)

Öar i Estland

Ormsö - Dagö - Ösel
14 - 18 juni 2000

De tre stora estniska öarna - Ösel, Dagö och Ormsö - är nära förknippade med Sverige och svensk historia. Ösel är näst Gotland Östersjöns största ö och har genom sitt strategiska läge i alla tider varit ett mål för stormakternas intresse i området. I freden i Brömsebro 1645 tillföll ön Sverige och blev grevskap under Magnus Gabriel De la Gardie. Vid freden i Nystad avträdde Ösel till Ryssland och först under mellankrigstiden kom ön att tillhöra ett fritt Estland. Redan på 1200-talet beboddes Ormsö av svenskar som stannade ända fram till 1944 då nästan hela befolkningen flydde till Gotland.

Dag 1 • Stockholm - Tallinn - Hapsal

Vi flyger från Arlanda kl 08.50 och landar i Tallinn kl 10.45 där vi möts av vår svensktalande lokala guide. Vi beger oss västerut och efter paus för gemensam lunch kommer vi fram till Hapsal, där vi tar in på hotel Promenaadi. Under eftermiddagen gör vi en utflykt till halvön Nuckö norr om Hapsal. Efter gemensam middag gör vi en stadsvandring där vi bland annat ser biskopsborgen som varit förebild för estlandsfödda Ilon Wiklands illustrationer till Mattisborgen i Ronja Rövardotter.

Dag 2 • Hapsal - Ormsö - Hapsal

Vi gör en utflykt till Ormsö och besöker byns sista estlandssvenska, Maria Murman i Söderby. På Ormsö ser vi världens största samling av solkors, huggna i sandsten eller kalksten. Vi besöker den vita 1200-talskyrkan strax norr om Hullo, som i sista stund räddades från totalt förfall, restaurerades och 1990 kunde återinvigas efter att i nästan 50 år ha använts som hö- och spannmålslada.

Dag 3 • Hapsal - Dagö - Ösel

Vi tar morgonfärjan till Heltermaa på Dagö och besöker den gamla herrgården Suuremõisa. Vidare till Kassari och Kärdla, Dagös huvudort. På programmet står också ett besök vid Korsbacka som är täckt av träkors av olika storlekar och utformningar. Vi passerar Rootsiküla och Röicks kyrka som spelat en viktig roll i estnisk historia. Så går färden vidare mot Ösel - Storkarnas ö - där vi tar in på hotell Tahula nära Arensburg (Kuressaare slott), som är den bäst bevarade medeltidsborgen i Baltikum. I borgen finns ett museum med en utställning om Ösel från forntid till Sovjettid. På kvällen samlas vi till gemensam middag där vi underhålls med estnisk musik och estniska danser.

Dag 4 • Ösel

Dagen inleds med ett besök i den gotiska 1400-talskyrkan i Karja, ett av Estlands finaste byggnadsminnesmärken. Vi stannar vid de fem väderkvarnarna

i Angla som numera är museum. På vägen till huvudorten Kuressaare ser vi insjön Kaali, som uppkom för ca 3.600 år sedan när en meteorit slog ned. Efter lunch i Kuressaare gör vi en stadsrundtur och ser bland annat biskopsborgen Arensburg (Kuressaare slott) innan vi återvänder till hotel Tahula för gemensam middag.

Dag 5 • Ösel - Moon - Tallinn

Vi lämnar Ösel och beger oss till ön Moon. Där besöker vi byn Koguva med byggnader från 1700- och 1800-talet och bygatorna kantade av stengärdsgårdar. På Moon finns den troligen äldsta kyrkan i hela Estland som efter restaurering återinvigdes i maj 1994. Det är dags att återvända till fastlandet och vi får några timmar på egen hand i Tallinn innan vi beger oss till flygplatsen. Vårt plan avgår kl 18.55 och vi är åter på Arlanda kl 18.50

Pris 4.980:- (ordinarie pris 5.380:-).

För enkelrum tillkommer 550:-. Avb.skydd 150:-.

I priset ingår flygresor Stockholm - Tallinn t/r, flygplatsskatter, fyra nätter på hotell, del i dubbelrum, fyra frukostar, tre luncher, en picknick-lunch, fyra middagar, bussresor och svensktalande lokalguide under hela vistelsen.

Anmälan direkt till

Tel 08-660 18 00 eller fax 08-663 01 55.

Uppge vid anmälan att det gäller ett erbjudande till KUSTBON's läsare!

Rågöspalten

Den långdragna striden mellan Rågöföreningen och myndigheterna i Paldiski om Rågöarnas markåterlämning har ännu inte fått sin lösning. I november uppvaktade Ain Sarv och ledamoten i Riigikogu, Laine Tarvis, den nye landshövdningen i Harrien i ärendet. I december fick Rågöföreningen brev från landshövdningen, där han meddelade, att han bett Markämberet förelägga Paldiski stadsstyrelse att fatta beslut i frågan. Rågöföreningen har också kontaktat advokat, som arbetar med fallet.

I Paldiski har ett märkligt skådespel ägt rum efter höstens fullmäktigeval med avgångar, återinsättningar, upplösning av fullmäktige, osv. Resultat - de förra styrelsemännen lyckades genom diverse manövrar och med stöd av vullagen göra sig av med sina demokratiskt valda opponenter i fullmäktige.

Aibolands Museum i Hapsal har i årets verksamhetsprogram Rågöarna som tema. Man planerar att detta skall kulminera med ett spel om Rågöbröllop på museigården i Hapsal den 4 augusti. Där skall Rågöbornas Danslag medverka och i samband med detta förberedes en resa till Estland, som eventuellt, kommer att omfatta även andra platser än Hapsal, kanske också Rågöarna.

Arnold Lindgren

**Rickul
Nuckö
hembygds-
förening**

Den 29 december 1999 avled Hembygdsföreningens mångårige styrelsemedlem och förre ordförande Richard Gineman. Vi saknar honom mycket. Han hade behövts många år ännu!

Den 25 mars kl 12.00 samlas vi till årsmöte på Lustikulla Konferens och Krog, Liljeholmsvägen 18 i Stockholm.

Efter årsmötesförhandlingarna lämnas information i olika frågor. Alla är välkomna och vi hoppas naturligtvis på att många nya medlemmar anmäler sig.

Föreningen har startat två nya projekt.

En ny berättelsebok som skall ges ut till 10-årsjubileet år 2002. Den som håller samman detta arbete är Manfred Hamberg.

En beskrivning av vad som hände i Rickul/Nucköområdet under åren 1944 - 1994. Projektet leds av Lennart Strömkvist, Alrik Boman och Erling Lemberg.

Vi fortsätter också samarbetet med Nuckö kommun i olika frågor som rör

kommunens utveckling och främst då i frågor som underlättar för föreningens medlemmar att använda sin återlämnade mark på bästa sätt. Ett bra vägnät och förbättrad polisövervakning är två angelägna frågor.

Den estniska Fornminnesinspektionen (Muinsuskaitseinspektion) har meddelat att man "inte har några invändningar mot ett så tacknämligt företag" som att bygga upp Rosleps kapell och man önskar oss på estniskt vis "kraft i arbetet". Vi svarar "Jõudu tarvis!"

Stöd denna och Hembygdsföreningens övriga insamlingar!

Vårt postgiro är 55 68 81-1. Medlemsavgiften är oförändrad - 150 kr för medlemmar och stödmedlemmar och 50 kr för ungdomar t o m 25 år.

Besök också vår hemsida.

<http://hem.passagen.se/rnhem>

Per-Erik Fyhr

Odensholms byalag

Söndag 23 jan. var det full fart i Edebogårde. Det var holmborna som hade årsmöte och det samlade ett femtiotal personer med stort inslag av den yngre generationen vilket var mycket glädjande och inger förhoppningar om framtiden.

Det blev inga förändringar beträffande representantsammansättningen inom byalaget och Valter Erkas omvaldes till byalagets ordförande att verka ytterligare ett år. Ett tillskott noteras

Obs! 10 år sedan Ormsö kyrka återinvigdes.

Hasse C åker i år också. Ni vet hur det brukar vara. De som ej vet ringer mig för mer information.

Preliminärt resprogram:

Avresa fr Sthlm den 27 juli.
Tre nätter; 28, 29 och 30 på Ormsö.
31 juli morgonfärjan åter och eftermiddagsfärjan till Dagö.
31 juli och 1 augusti på Dagö.
2 augusti och en natt i Hapsal
3 augusti hemfärd
4 aug åter i Sthlm

Välkomna!

Hasse C 08-647 12 48

ändock. Kristina Erkas valdes till byalagets representant att ingå i SOV:s museigrupp rörande Aibolands museum.

Vi gästades också av Göran Hoppe som berättade om organisation och syfte kring Aibolands museum. Om svenskheden som kulturyttring och vikten av att slå vakt om och bevara den i Estland.

Gällande sommarens besök så sades att den som är i Estland, under ex. vis sommarmånaderna, gör ett besök vid Roosta Camping och sätter upp en lapp på anslagstavlan i foajen och anger sitt telefonnummer eller berättar var man anträffas.

Så...vi hoppas på ännu en fin sommar med besök i hembygden och att vi träffas där. Till dess. Lev väl, må gott!

Owe Fahlström

Olofsdagen 29 juli 2000

I sommar firar vi 10-årsjubileum av återinvigningen av Ormsö kyrka.

Programplaneringen är i full gång, hittills är klart:

- * Tiit Salumäe, församlingens prost förtärrar högmässa kl. 11.00 tillsammans med Jaan Kiivit, Estlands ärkebiskop och Henrik Svennungson, Stockholms biskop emeritus som håller predikan
- * Djurö kyrkokör och Ormsö kyrkokör
- * Två olika kyrkokonserter
- * Aktiviteter vid kvarnen i Rälby
- * Till kvällen underhållning med dans på festplatsen.

Programplaneringen fortsätter, räknas med överraskningar i form av celebra gäster och aktiviteter.

Välkomna
hälsar programkommittén.

Glöm inte Runöbornas förenings årsmöte den 18 mars 2000 i Eesti Maja Wallingatan.

Portarna öppnas kl 15.00 och mötet börjar kl 16.00 Efterkommande aktiviteter kommer att utgöras av lotterier, video, film och utdrag ur kyrkokronikan m m, alla är hjärtligt välkomna.

Utfallet av kommunalvalet på Runö är nu klart, volikogu "fullmäktige" består av ordförande Rainer Koltz, Riinas

man Sulev, Udo Mägi, Elvi, Einar Norrman, Mari Sarv (skollärarinnan) och Roland Terehovs hustru.

Vallavalitsus "kommunalnämnden" består av vallavanem Karel Lauk, Anne Kümme, Märt Kapsta, Riina Kaljulaid och Ülle.

Under hösten har hamnen byggts ut och mobiltelefonin GSM fungerar nu på ön. Stundtals har det varit svårt att ringa till Runö, enda möjligheten var att ringa till någon som hade mobiltelefon.

En ny färdigjuten och dittransporterad betongpir ca 25 meter lång och 4 meter bred har placerats parallellt med den gamla kajen men har under hösten sjunkit ca 1 meter i ena ändan. Tydligt blir det alltid svårigheter när man bygger på "lösan sand". Om det strandade mudderverket Endla, sägs det att överdelen har kapats bort och använts som utfyllnad för den nya hamnen.

Korsgårdens restaurering börjar märkas tydligare och tydligare. Nu kan man ana att projektet kan komma att slutföras lyckligt. Dörrarna har monterats.

Ännu återstår det en hel del arbeten som måste finansieras, vi söker med ljus och lyckta villiga donatorer och bidragslämnare. Ett löfte har erhållits om att den bastu som f n finns bakom posthuset får transporteras till Korsgården och överlämnas som gåva. Runö museum tackar donatorn för gåvan.

Resa i sommar

Planerat är för närvarande slutet av juli med en veckas helpension med flyg från Pärnu till Runö.

För Runöbornas förening
Leif Strömfelt

Aibolands museum

Vad gör man i ett museum på vintern när det inte finns så många besökare? Det har man ofta frågat oss. Vi kan nog säga att museiarbetet påminner om ett isberg - det är bara en liten del som syns ovanför vattenytan. Utställningar och båtbygget, det som man ser, är bara en liten del av det hela.

Denna vinter har vi haft mycket att göra i vårt nya magasin, alla föremål får sin säkra plats. Föreskrifterna hur man ska bevara saker i ett statligt museum är stränga. I slutet av februari fick vi larmet mot brand och tjuvar installerat.

Ett problem har hittills varit brist på föremål. Dels är det ju svårt att hitta föremål från estlandssvenska bosättningsområden idag och dels har vi medvetet inte velat göra så mycket reklam för föremålsinsamlingen innan magasinet var färdigt och registreringssystemet fungerar som det ska. Idag kan vi säga att alla lugnt kan komma med

föremål och vi kan garantera goda förvaringsförhållanden och dessutom en säker plats i historien. Vi är intresserade av allt - tro inte att något som ni har är värdelöst. Fråga oss eller ta med när ni besöker museet.

Sedan är det förstås mycket att göra med förberedelser för sommarens aktiviteter. Vi söker pengar, skriver kontrakt, ordnar så att det ska bli skyltar i Hapsal så att man hittar till museet, skriver artiklar osv, osv.

Den 29 januari samlades 10 knyppingsintresserade kvinnor i museet för att få de första instruktionerna i konsten att knyppa. Av dessa 10 var, glädjande nog, 5 unga och 5 medelålders. Det visar att det finns intresse för äldre handarbetsmetoder bland unga människor i Hapsal. Den 4 februari gjorde vi våra första försök med helslag (i linnslag) och halvslag. Till våren hoppas vi vara så pass kunniga att vi förstår instruktionerna också från några rågöknyppelskor - vi jobbar på det!

Sommarsäsongen börjar den 12 maj med öppnandet av första delen av basutställningen som handlar om estlandssvenskarnas historia på tjugohundra-talet.

Sedan februari är Jorma tillbaka från sina studier och bygger på båten, den ska sjösättas den 1 augusti.

I år har vi fått 250 000 kron från estniska staten. Med de pengarna plus ett gott stöd av Stiftelsen Aibolands Museum kan vi få nytt tak till Hambergs hus och få färdigt kontorsrum och biblioteket på andra våningen i samma hus. På det sättet kan vi använda lokaler som i dag är kontorsrum i Väedens hus som utställningssalar. Men det är en hel del kvar att göra - vi måste få färdigt föreläsningssal och gästrum. Sedan skall ruinerna av kemtvätten rivs och en trädgård anläggas. Vi ska ha en liten verkstad och få det prydligt på hela museitomten.

Allt detta och mycket mer som vi inte berättat i vår lilla rapport ger oss mycket arbete året runt. Men det innebär inte att vi har inte tid att ta emot besökare - ni är välkomna till Aibolands Museum året runt. Alar Schönberg

De rutinartade jobben - de som på sikt ger resultat - inom Arkivgruppen fortsätter varje onsdag. Det vill säga bland annat registrera foton, värda föremål och som nu inventera bokförlaget.

I förra numret av Kustbon frågade vi om någon kände till vad ett föremål, fotograferat på Nuckö Pasklep, användes till. Vi fick inget svar. Men vi tror att det borde finnas någon som vet och det

är inte ännu för sent att skicka in ett svar. Vi väntar med spänning.

Ett nytt projekt är att alla föremål som finns i våra lokaler ska fotograferas. Det är ett ganska tidsödande arbete men det är vårt ansträngningarna.

Härom veckan, när vi öppnade kistan med folkdräkterna i, hittade vi till vår förfäran pälsängar i den. Det var några millimeter stora larver som kröp omkring på kjolarna men några större skador hade de inte gjort, snabbt fångade vi dem i en plastpåse för vidare förintelse. Sedan konsulterades Nordiska museets konservatorer om vad vi skulle göra. De sade att djupfrysning sex timmar i - 30 grader var det enda effektiva botemedlet. Nu ska vi ordna med frysning av alla kläderna och sedan ska de vara rena. Mats Österman

Bokrea!

Just nu när vi gör marsnumret av tidningen börjar rekatologerna dimpa ner i brevlådorna och på SOV vill vi inte vara sämre. Vi har valt ett par böcker som vi rear.

FLITIGA HÄNDER

av Ingeborg Pöhl-Andersen

En berättelse om det textila arbetet i Estlands svenskbygder med en del beskrivningar, mönster och foton.

Ord pris 375.-

Rea 250.-

PÅ FJÄRRAN STIGAR

av Herbert Lagman

En berättelse från världskrigets dagar

Ord pris (ej medlem) 200.- Rea 100.-

ESTLANDSSVENSKARNA SOM KOM TILL ROSLAGEN

av Kristina Rosen

Ord pris 100.-

Rea 50.-

I SVENSKA FOTSPÅR

av Andres Küng

Rea 50.-

SPEGLAR I MINNENAS HUS

Estlandssvensk diktantologi, den enda i sitt slag. Ord pris 100.-

Rea 50.-

FRÅN FÄDERNEJORDEN TILL FÖRFÄDERS LAND

av Svante Jakobsson

Estlandssvenskt bondfolks rymningar till Stockholm 1811-1834; motiv, frekvens och personliga konsekvenser.

Ord pris 70.-

Rea 35.-

Reapriset gäller oavsett om du är medlem eller inte till den 30 april 2000 så passa på!

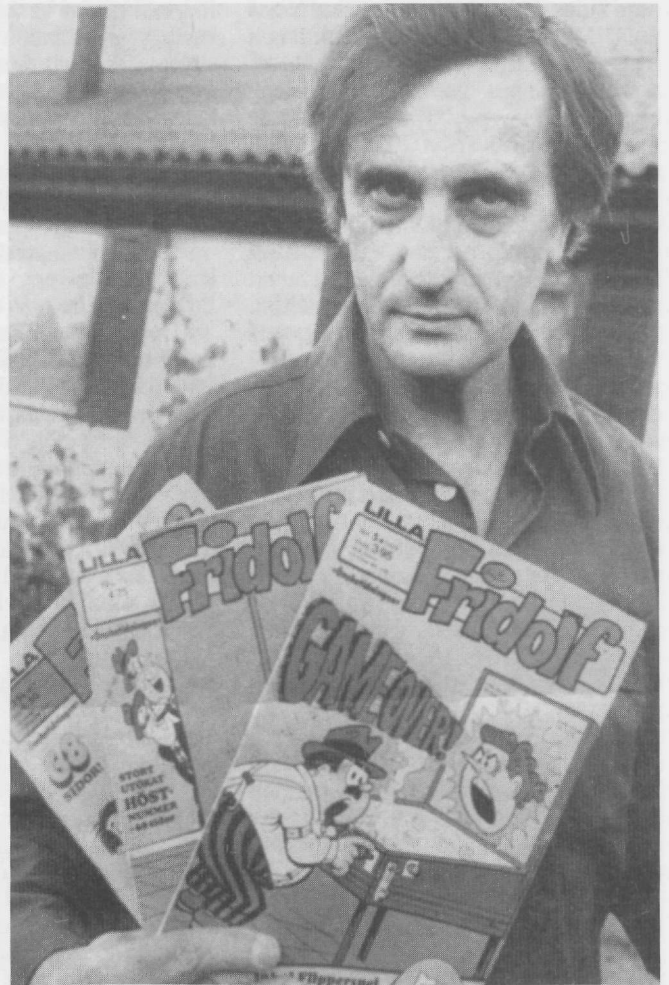
Tel 08-612 75 99. Fax 08-612 77 85.
E-post: song@algonet.se

Elmar från Höbring blev serietecknare

Sedan marsnumret 1999 har det funnits en serieruta i Kustbon, Elmars ruta. En lördag i februari i år tog jag mig för att ringa upp tecknaren Elmar Blomberg, som faktiskt är min kusin. Jag var nyfiken att få veta hur det gick till när han blev tecknare, men först också några ord om hur vi är släkt.

Av Inger Söderlund (f. Blomberg)

Elmars ruta

Klipp ur NT 15 december 1979. Elmar Blomberg tecknade Lilla Fridolf på heltid i drygt 20 år. Minst 250 serierutor i månaden var betinget.

Min far, Valdemar Blomberg, och Elmars far, Johannes Blomberg, var bröder. Båda kom till Sverige 1944 med sina föräldrar och syskon. När jag var liten åkte vi ofta till Sköldinge, Katrineholm och Flen på semestern och hälsade på pappas släkt. Han hade två systrar och ytterligare en bror som bosatt sig där; Rosalie, Maria och Alexander. Det var alltid mycket skämt och skratt när syskonen med oss barn träffades och jag tycker själv att just humorn och berättarglädjen är något som många Blombergare begåvats med. Jag kan inte låta bli att nämna en annan kusin, Gunnar Blomberg, i det sammanhanget! Elmar är mycket äldre än jag och var redan etablerad som tecknare när jag som barn träffade honom. Lång, mörkhårig, smal, markerad näsa (typisk Blombergare) och med glimten i ögat. Vi har sedan träffats sporadiskt på släktträffar under årens lopp.

Elmar föddes den 19 mars 1932 i Höbring, Draiarsgården, i Rickul. Föräldrarna hette Johannes och Sofia. Elmar var näst yngst i syskonskaran. Som liten ritade han jämt, berättar Elmar. På den tiden fick man ta vad som fanns. En papperspåse kunde man släta ut och så blev den ett stycke papper. När Elmar var sex år gammal fick han följa med sin

far till handelsboden i Bergsby. Där fick han sin första blyertspenna och ett suddgummi. Hans far uppmuntrade och inspirerade honom eftersom han själv tyckte om att teckna. Men det var ständigt samma motiv - en häst med ryttare alltid med pipa i munnen!

- När vi kom till Sverige flyttade vi in i gården Taffsnäs utanför Gnesta där jag gick i skola, berättar Elmar. - I närheten låg Storsjön med tre holmar som jag ritade en blyertsteckning av. Sedan sålde jag den för fem kronor till distriktsskötterskan! - Den lilla inkomsten och teckningslektionerna i skolan uppmuntrade mig att fortsätta, berättar han vidare.

När Elmar var femton år började han arbeta på gården och gick samtidigt teckningskurser på Hermods och NKI på kvällstid. Mest som hobby.

- Men jag lärde mig allt från att göra streckgubbar till porträtt och landskaps-teckningar, berättar Elmar. Sedan fortsatte han med en brevkurs med Åke Sköld, tecknare på Expressen, som lärare. Som avslutning delades tio priser ut. - Jag vann 2:a pris och fick min första musikanläggning. Det glömmar jag aldrig, säger Elmar.

Elmar fortsatte med reklamteckning under ett par år medan han jobbade på

dagarna. Han berättar: En period bodde jag i Södertälje och där träffade jag min fru Margareta. Vi flyttade till Sköldinge där jag fick jobb på Vattenfalls sekundärstation. Vi fick så småningom två barn. - På kvällarna fortsatte jag med mitt tecknande och jag sålde faktiskt några alster i olja då och då, berättar Elmar.

Tecknade "Lilla Fridolf" i drygt tjugo år

Rune Mobergs populära figur Lilla Fridolf fanns som radioserie och i filmer redan i början av 1950-talet med Douglas Håge och Hjördis Pettersson i huvudrollerna. 1958 blev de seriefigurer. Av en slump fick Elmar veta att förlaget Semic sökte en tecknare. Han åkte upp till förlaget och fick ett gammalt manus att teckna till. De var några stycken som konkurrerade, men seriefigurens skapare Torsten Bjarre fastnade för Elmars sätt att få fram rondören på Fridolf och Selma och han fick jobbet. År 1974 började Elmar teckna Lilla Fridolf, både i Hemmets Veckotidning och som en egen tidning som kom ut var 14:e dag. I snitt tecknade Elmar 44 seriesidor varje månad. Varje sida tog 6-9 timmar eftersom han textade varenda pratbubbla också, något som många serietecknare låter andra göra.

Elmar är glad att han har haft en så

förstående hustru! - Hon har sett mig vid ritbordet många helger och nätter och även julaftnar för den delen, berättar Elmar. Rune Mobergs manus kom oftast via redaktionen i Höganäs, i Skåne och ibland fick han ringa och stöta på eftersom han hade en fast tidpunkt då teckningarna skulle lämnas in. Han minns också en längre "semester" på Kanarieöarna. Han hade lyckats få Rune Moberg att skriva manus för 2-3 tidningar samtidigt. När andra badade och kopplade av satt han framför sitt ritbräde och tecknade. Han hade ett egenhändigt tillverkat ritbräde som han kunde lägga i botten på resväskan. En spotlight och ett glättat och aningen kraftigt papper, en skalpell och en textpenna i tusch och sedan var det bara att jobba på. Rune Moberg slutade skriva manus 1993 och dog 1999.

Idag är Elmar pensionär och tecknar bara på frilansbasis och bestämmer helt själv vad han vill göra. Mest målar han akvareller. Många ringer och frågar om jag kan teckna någon enkel karikatyr på en jubilar som de vill uppvakta. - Det har blivit en del skojiga teckningar eftersom alla har olika hobbies som jag kan teckna in i karikatyren. Sådana uppdrag dugger titt som tätt. Och så har jag ju fått teckna för Kustbon några gånger nu. Det är också roligt, säger Elmar. □

Religion är intressant

Forts fr s 18

påstående att tsaren var framgångsrik i sina försök att locka över ester och svenskar till den ortodoxa kyrkan. Säkert lockades många men de flesta kom tillbaka till fädernas kyrkor. I badorter och residensstäder som Pärnu, Hapsal och Kuressaare på Ösel fanns ryska kolonier och självklart ortodoxa församlingar. De ende kända ortodoxa esterna jag vet om är presidenten Konstantin Päts och kompositörerna Arvo Pärt och Cyrillus Kreek. Den senare bodde vad jag vet ett kort tag på Ormsö. Känner någon av kustbons läsare till om han hade sällskap i den ortodoxa kyrkan på ön av stora skaror ormsöbor? I Hapsal, där han undervisade min äldsta moster i musik på svenska gymnasiet, är den ortodoxa kyrkogården inte särskilt stor.

För övrigt behöver inte många kyrkor betyda många besökare. Gick man efter antalet kyrkor och bönhus i Sverige skulle vi svenskar vara ett av världens mer religiösa folk; bara på lilla Gotland finns ungefär lika många medeltida stenkyrkor som i hela Estland. På Lidingö är jag en av 40 000 invånare, men bara 250 av oss går till någon av de sex kyrkorna en normal söndag. Tsaren hade så mycket pengar att han inte behövde bry sig om ifall hans hus stod tomma eller inte. De byggdes i propagandasyfte.

Till slut tycker jag att MA gör en stor

Resa på våg Med Blå Carat i baltiska farvatten.

av Urban Hallén, Katarina Butovitsch och Ronny Karlsson

Följ med på en saltstänkt resa till andra sidan Östersjön! Sommaren 1999 antrade ett reportageteam från Dagens Industri 51-fotaren Blå Carat för en spännande segling med många strandhugg och nedslag i den baltiska verkligheten. Affärsmän, folkvalda, hjältar och skurkar från historien, entreprenörer och visionärer - alla får du träffa i den här ytterst aktuella och läsvärda boken. Texten illustreras av drygt 100 färgbilder.

Ordinarie pris 250:-. Medlemspris 200:-.
Finns att köpa hos Ulla-Stina på expeditionen.

Nyhet!

"Hem till byn" i Jönköping.

Välkommen till Jönköpings Länsmuseum 19.3 - 2.4 på utställningen "Hem till byn".

Den handlar om estlandssvenskt liv med utgångspunkt från gården Kampes, Kärrslätt, Ormsö. Vi har samlat ihop de föremål som fanns med vid flykten till Sverige.

Vi kommer att visa dräkter, modeller av bruksföremål som senare tillverkats i Sverige samt låta besökarna få följa med på en vandring med start i den tidiga historien och fram till dagens återkomst av svenskar till ön.

Utställningen är museets bidrag till den estniska veckan som hålls i kommunen 19.3-26.3

och som innehåller en mängd andra aktiviteter.

Vernissagen äger rum på söndagen den 19 mars kl 14.00.

Onsdagen den 22 mars kl. 18.00 håller Elisabeth Hedfors, dotter till en estlandssvensk flykting från Kampes, föredrag med bildvisning under rubriken

"Bara 40 mil bort", om att efter 50 år få återvända till sin fars hemby.

Onsdagen den 29 mars kl 12.00 leder hon en lunchvisning.

Muséet är öppet tis-sön kl 11-17 samt har kvällsöppet till kl 20 onsdagar.

Välkommen att höra av er till till Elisabeth Hedfors f. Westerberg, tel. 036-16 41 27 om ni vill göra ett besök i Jönköping!

sak av att frikyrkofolket inte stöttar S:t Mikael kyrka i Tallinn. Jag har reviderat ett par års bokföring i Stiftelsens S:t Mikael kyrkofond och vet att gåvorna kommer från många håll även om kollektorer från Svenska kyrkan dominerar. Jag har också refererat i Kustbon från en av de stödkonserter för S:t Mikael som hållits i Immanuelskyrkan i Stockholm. De två huvudstadskyrkorna är för övrigt vänförsamlingar. Och jag tog i min text fram Elin Ahlbergs ekumeniska insats för S:t Olofskyrkan på Ormsö som ett föredöme.

Men jag har märkt att om man tillhör en kristen inriktning, det må vara ortodox, luthersk eller frikyrklig, är det ofta

naturligt att man väljer en vänförsamling med samma teologi, eller hur? Inte minst synen på lekmännens respektive prästernas roller skiljer sig starkt mellan de olika traditionerna och påverkar valet.

S:t Mikael i Tallinn är den enda svenskspråkiga församlingen i dagens Estland och jag tycker att det är naturligt att estlandssvenskarnas tidskrift Kustbon skriver mycket om den och dess ansträngningar att renovera sin byggnad. Men Kustbon har på senare år skrivit väldigt litet om det kristna livet bland estlandssvenskarna och därför bad redaktören mig att utförligt referera fjol-årets SOV-möte. Kustbon har skrivit

Forts på s 30

Senaste nytt från svenska S:t Mikaelsförsamlingen i Tallinn

På kyrkorådets sammanträde den 20 januari beslutades, att direktören Alar Schönberg för Aibolands Museum i Hapsal från nämnda datum är adjungerad att medverka vid kyrkorådets sammanträden. Därigenom ökas möjligheterna till bättre samarbete mellan parterna.

Chefskaplanen vid högkvarteret hos Estlands Försvarsmakt, överstelöjtnant Tõnis Nõmmik (talar svenska) tjänstgör fr o m januari tills vidare som församlingens tillsynspräst i stället för Märten Andersson som avgått.

Till församlingens kyrkoherde har Patrik Göranson (talar även estniska) kandiderat och han förrättade provgudstjänst för församlingen 5 februari.

Vår kyrkostämman den 19 februari förväntas godta Göransson. Envar förstår säkert vikten av att en svensk präst leder det andliga livet på plats här i den svenska församlingen och dess kyrka som renoverats och renoveras med svenska medel. Anknytningen till Sverige förstärks.

Fältprosten hos Sveriges Försvars-

makts högkvarter i Stockholm, Sten Elmberg, har i brev daterat 2 februari meddelat, att han informerat om vår församling inom försvarsmakten, särskilt då alla militärpastorer.

Det är glädjande, att vår församling på detta sätt hedras av Sveriges Försvarsmakt och att vi kan emotse ännu fler besök av svenska militärer än hittills.

Angående vår ansökan om resterande medel för kyrkans totala renovering, meddelade ärendets handläggare hos Utrikesdepartementet, departementssekreteraren Charlotta Månsson, via telefonsamtal till mig 2 februari, att hon inväntar vissa underlag från Hans Sandström på Riksantikvarieämbetet i Stockholm, innan ärendet kan fortskrida.

Min personliga förhoppning och många andras med är, att SKUT (Svenska kyrkan i utlandet) inlemmar vår kyrka bland de ca 40 kyrkor som SKUT administrerar runt om i världen.

Vår kyrka kan även i enlighet med tidigare också användas som svensk sjömanskyrka och som bekant ankom-

S:t Mikael's kyrka i Tallinn med det nylagda taket, december 1999.

FOTO: HUALMAR MÅRSKA

GUDSTJÄNSTER I DEN SVENSKA S:T MIKAELS FÖRSAMLING I TALLINN 2000

hålls under det första halvåret
i Helgeandes kyrka.
Adress: Pühavaimu g. 4.

4	mar	
18	mar	Agneta Tigerschiöld
8	apr	
23	apr	Påskdagen
13	maj	Agneta Tigerschiöld
27	maj	
10	jun	Ragnar Svenserud

Samtliga gudstjänster firas på svenska och påbörjas kl 12.00.

Mycket välkomna!

Orsaken till att vi byter lokal är kyrkans pågående inre renovering.

Till det yttre är kyrkan nu helt färdig. Vi har mycket glädje av det nya röda taket och de fint putsade väggarna. Inne i själva kyrksalen har man undersökt väggarna noggrant och hittat en liten väl bevarad del av ett mönster. Just nu pågår bortmonering av golvet. Sedan installeras värmeledning under det nya golvet. Målet är att hela kyrksalen skall vara helt färdigställd till sommaren.

JUTA HOLST
ordförande

Vårt kansli är öppet måndag - fredag
kl. 10.00 - 14.00.
Tel/Fax: 00 372 6 44 19 38.

mer många svenska sjömän till Tallinn i en alltmer tätande fartygstrafik.

Året runt besöker 100.000-tals svenska turister till Tallinn, även så här års på grund av Estlines förmånliga erbjudanden till sina klubbmedlemmar. Råkade just nu i februari svenskar i Tallinn som frågade var den svenska kyrkan finns. Som klubbmedlemmar hade de fått gratis biljetter av Estline vars fartyg är väl bokade även på vardagar. Ca 2000 svenska företag i Estland nu, borgar för allt fler här bosatta svenskars behov av vår församling och den service som vi kan ge. Sveriges regering och andra har satsat rätt med medel till kyrkan och hårt arbete av många: Vad menar SKUT?

Ivar Boman

Min älskade maka,
vår kära mamma,
mormor, farmor,
svärmor och syster

Aina Karlsson

f Dans

* 21 december 1921 i
Rickul

† 6 november 1999 i
Sollentuna

NILS

ÅSA och TOMMY
Linnea, Andreas
PER och KRISTINA
Johanna, Filip, Alexandra,
Katarina, Oskar
Bror Alexander
Syster Agnes
Övrig släkt och vänner

*Större än sorgen
är glädjen att minnas.*

Vår käre

Adolf Thomsson

* 27 april 1917 i Klottorp
† 20 november 1999 i
Stockholm

EDLA
BO och ULLA
Carina
KARL och KARIN
Hans Kenneth
Övrig släkt och vänner

*När jag trött av
levnadsåren,
hjärtat inte orkar mer
då vill jag somna,
mina ögon sluta
och i Guds hand
mitt trötta huvud luta.*

Vår älskade Mamma

Maria Svärd

f. Hammerman

* 24 januari 1905 på Ormsö
† 2 december 1999
i Nynäshamn

AXEL och MARGARETA
SVEN och ROSE-MARIE
JOHANNES och RAILI
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Barnbarnsbarnbarn

*Hur skönt att stilla somna in
När stunden slutligen är inne
Att lämna allt med rofylt sinn
I ljusst minne bevarad*

Vår käre

Richard Gineman

* 1 juli 1930 i Nuckö
† 29 december 1999
i Stockholm

**INGEBORG
ANITA**

Stefan och Linda
Kristina och Daniel
HASSE och KERSTIN
Cecilia Anneli
Syster med familj
Släkt och vänner

*Tack för all kärlek och
omtanke Du gav*

Vår käre

Gottfrid Åkerblad

* 24 april 1924 i Rickul
† 15 november 1999
i Eskilstuna

SYSKON

Syskonbarn med familjer
Övrig släkt och vänner

*När höstlöven har fallit,
Mot vintern vi går
Med saknad och sorg
Vi står vid Din bår
Vi anade inte,
Vi skulle Dig mista
Att sommaren som gått,
Skulle bli Din sista
Från livet till döden
Var steget så kort
Så hastigt Du rycktes från oss
bort
Tack för att Du älskat
Och velat så väl
Tack för allt,
Vårt sista farväl.*

Vår käre

Axel Alros

* 20 mars 1924 på Ormsö
† 4 januari 2000
i Hägersten

KARIN
BÖRJE och MONICA
Mia, Patrik
ELISABET och MIKAEL
Malin, Martin
Syskon, släkt och vänner

*I midvinertid Du
sommade stilla
Ej sjukdom och oro mer gör
Dig illa
Vi ville så gärna behålla
Dig kvar
Men Ditt livsverk på jorden
nu fullbordat var*

Vår kära Mor,
Mormor och Farmor

Hilda Heldring

* 21 februari 1912 i Rickul
† 26 december 1999
Eskilstuna

EDITH och LENNART
ENDEL
ALF och EVA
STIG
ÅKE och BRITT-MARIE
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Syskon
Övrig släkt och vänner

*Tack lilla Mamma
för åren som gått,
för all omsorg
och vård vi fått,
tack för ljusa minnen
som i oss skall bo,
vi unnar Dig vila och
evig ro.*

Min kära syster

Signe Heldring

* 11 november 1915
i Rickul
† 5 januari 2000 i Hässelby

INGRID
Syskonbarn med familjer
Övrig släkt och vänner

*I minnet Du lever
Du finns alltid kvar
I minnet vi ser Dig
Precis som Du var.*

Ring Ulla-Stina!

Estlandssvenskarnas kultur-
förening och Kustbon har en
person anställd som är
behjälplig med alla uppgifter
på expeditionen.
Tel 08-612 75 99.

Öppettider:

vardagar mån-tor 9-14,
fredagar stängt.

Stängt:

14 - 24 april (påsken),
23 juni - 30 juli.

Litet bidrag är också välkommet!

Ett fint alternativ till blommor är en penninggåva till vår kulturförening.
Ansvaret att rädda och bevara estlandssvenskarnas arv åt nya släktled,
undan glömska, är ett arbete som inte får avstanna.

Postgiro 35 13 11-6.

Angående donationer eller testamenten kontakta Sven Salin, Einar Hamberg
eller Leif Strömfelt.

ESTLANDSSVENSKARNAS KULTURFÖRENING

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Styrelsen

Vigsel har ägt rum i Lidingö kyrka den 9 oktober 1999 mellan Annika Hamberg, dotter till Esther och Einar Hamberg födda i Birkas respektive Roslep. Ulf Ericson, son till Maud (från Hammerdal) och Sten (från Kramfors) Ericson. Ulf är född i Skåne, uppvuxen i Värmland, med hjärtat i Jämtland dit brudparets flyttlass går inom kort. De ska öppna pensionat i Storvallen-Storlien. *Välkomna!*

Välkomna till årsmöte med SVIBY byalag.

På Eesti Maja
Wallingatan 34

Information om den nya
hembygdsgården i Sviby.

•
Bo Stenholm berättar
om Skogsföreningen.

•
Självkostnadspris 140:-
Söndagen den 1 april kl 12.30

Lotterier och frågetävling
i hembygds-kunskap.
Ta även med fotografier från Ormsö
och visa.

Anmälan till ordförande
Algot Slät 08-711 88 42
vice ordförande Birger Appelblom
08-560 301 11
kassör Olle Nyholm
08-97 46 55
före den 14 mars

STYRELSEN

GULDBRÖLLOP.

Midsommarafon 1950 vigdes i Ardre kyrka på Gotland Katarina Elfrida Storholm, Borrby Ormsö och Henning Johansson, Gotland och. Makarna är nu bosatta på Värmdö.

Religion är intressant

Forts fr s 27

ännu mindre om frikyrkligheten, som var stor och betydande bland estlands-svenskarna, och redaktören accepterade mitt förslag att samtidigt berätta mer om den. Jag ville berätta om ett överlevande kulturarv med djupa svenska rötter som säkert är okänt för många av Kustbons läsare. Jag läser gärna om svenska rötter också i lutherska kyrkan i Estland och jag lovar att läsa den texten ingående.

Mattias Reinholdson

AVLIDNA

Malvina Johansson, född Hallman den 22 februari 1913 i Rickul, avled den 24 september 1999 i Fiddekulla Vissefjärda Helga Ingeborg Nyström, född Mickelin den 15 juli 1932 på Ormsö, avled den 19 oktober 1999 i Stockholm

Olle Birger Häggblom, född den 22 augusti 1939 på Ormsö, avled den 30 oktober 1999 på Ormsö

Estlands- svenskarnas sjökultur

Visas på utställningen
"De kom hit över havet,
de drog bort över havet"
som öppnar den 19 juli 2000
i Sjöhistoriska museet
i Tallinn, Pikk g. 70
(Tjocka Margareta).
Utställningen pågår
till september 2000.

JUTA HOLST

Lempi Norrman, född Vanhanen den 21 augusti 1930 i Ingermanland, avled den 21 november 1999 i Kumla

Heino Karl Jöesaar, född den 8 juni 1935 på Nargö, avled den 26 november 1999 i Kungsängen

Arnold Lindström, född den 21 oktober 1907 på Ormsö, avled den 8 december 1999 i Hapsal

Rainer Valter Luther, född den 1 januari 1928 på Nargö, avled den 3 januari 2000 på Björkö

Elisabeth Mathiesen född den 15 september 1912 i Nuckö, avled den 6 januari 2000 i Stockholm

Henning Johannes Öhman, född den 28 mars 1935 på Ormsö, avled den 16 januari 2000 i Stockholm

Meta Elfrida Anker, född Hannus den 23 juni 1910 i Nuckö, avled den 17 januari 2000 i Sollentuna

Rosine Holmström, född Ringberg den 20 september 1914 i Spitham, avled den 22 januari 2000 i Stockholm

Eugenie Marie Silberberg, född Palmkron den 12 augusti 1917 på Runö, avled den 24 januari 2000 i Stockholm

Egil Berggren, född den 29 juni 1922 på Ormsö, avled den 24 januari 2000 i Borås

Aksel Ludvig Vaigur-Viksten, född den 10 maj 1910 i Nuckö, avled den 29 januari 2000 i Tyresö

Elin Editha Koinberg, född Stromback den 5 december 1913 i Nuckö, avled den 30 januari 2000 i Tyresö

Sten-Olof Treiberg, född den 5 september 1932 i Rickul, avled den 30 januari 2000 i Stockholm

Bo Yngve Nyblom, född den 1 april 1949, bördig från Ormsö, avled den 31 januari 2000 i Stockholm

Gertrud Vaksam, född Lindström den 9 januari 1907 på Ormsö, avled den 1 februari 2000 i Eskilstuna

Alma Maria Gerner, född Strickman den 27 oktober 1909 i Korkis, avled den 5 februari 2000 i Uppsala

Anders Hjalmar Beckman, född den 4 januari 1923 på Ormsö, avled den 5 februari 2000 i Stockholm

Gottfrid Josef Stahl, född den 2 december 1924 i Hapsal, avled den 6 februari 2000 i Farsta

BEMÄRKELSEDAGAR

2:A KVARTALET 2000

98 ÅR

Karin Beckman, född Wikström den 27 maj 1902, Ormsö

94 ÅR

Benita Hallberg, född Perman den 2 april 1906, Reval

92 ÅR

Melita Treiberg, född Stenberg den 10 april 1908, Rickul

Amelie Holgersson, född Vestersten den 30 april 1908, Nuckö

Ellen Armilde Viksten, född Mölder den 16 maj 1908, Reval

Mathilda Magnusson, född Tegelberg den 2 juni 1908, Rickul

91 ÅR

Melita Puhang, född Neiman den 30 april 1909, Nuckö

Helmi Markus, född Kuk den 11 juni 1909, Riga/Reval

Voldemar Ojaste, född den 27 juni 1909, Oru

90 ÅR

Elfrida Johanna Roosman, född den 1 april 1910, Rågöarna

Katarina Eriksson, född Kivaremees den 2 april 1910, Ormsö

Agneta Henriksson, född Norrman den 21 april 1910, Ormsö

Elin Rant, född Vestersten den 3 maj 1910, Nuckö

Oskar Söderström, född den 22 maj 1910, Rågöarna

Alexander Åkerblad, född den 15 juni 1910, Rickul

Oskar Nilsson, född den 16 juni 1910, Rickul

85 ÅR

Herbert Helmer Greisman, född den 1 april 1915, Nuckö

Sigrid Schönberg, född Hamberg den 4 april 1915, Rickul

Melita Johanna Tammgren, född Mickelin den 24 april 1915, Ormsö

Herman Fritjof Pöhl, född den 25 april 1915, Rågöarna

Axel Luks, född den 19 maj 1915, Rickul

Anni Nyman, född Mänd den 26 maj 1915, Nuckö

Heimar Jöers, född den 9 juni 1915, Nuckö

Hilda Laansoo, född Rant den 14 juni 1915, Nuckö

Alfred Luks, född den 15 juni 1915, Rickul

Alfred Friedrich Gotthard Westerberg, född den 21 juni 1915, Reval

Linda Almén, född Nyblom den 25 juni 1915, Ormsö

80 ÅR

Johan Malm, född den 3 april 1920, Runö

Svea Tegelberg, född den 3 april 1920, Rickul

Sven Martin Tegelberg, född den 3 april 1920, Rickul

Johannes Fridolf Erita, född den 4 april 1920, Nuckö

Elfride Aurelia Lebbin, född Bombas den 27 april 1920, Nuckö

Agneta Ahlros, född den 8 maj 1920, Ormsö

Katarina Seeman, född Gäddman den 20 maj 1920, Ormsö/Nuckö

Hedda Lindeberg-Lindvet, född Ahman den 28 maj 1920, Dorpat

Linda Miralda Hagberg, född Luther den 6 juni 1920, Nargö

Gertrud Olin, född Beckman den 24 juni 1920, Ormsö

75 ÅR

Albin Ahlberg, född den 13 april 1925, Ormsö

Karl Alexander Blomberg, född den 13 april 1925, Rickul

Albert Sigvard Blomberg, född den 13 april 1925, Rickul

Lydia Lois Skönberg, född den 17 april 1925, Pärnau/Reval

Valve Irene Karlsson, född Rosen den 20 april 1925, Nargö/Reval

Manfred Blomberg, född den 25 april 1925, Rickul

Johannes Emanuel Passvik, född den 27 april 1925, Runö

Gunnar Anders Hörnström, född den 29 april 1925, Ormsö

Armilde Ingeborg Danielsson, född Stahl den 30 april 1925, Rågöarna

Armilda Josefina Enquist, född Broman den 9 maj 1925, Rickul

Meinhard Vestersten, född den 9 maj 1925, Nuckö

Klara Eleonora Engman, född den 10 maj 1925, Nuckö

Anders Edvin Sandell, född den 10 maj 1925, Ormsö

Adele Ottilia Svedberg, född Elfengren den 15 maj 1925, Rågöarna

Alvar Ingemar Österdahl, född den 20 maj 1925, Rågöarna

Arvid Barud, född den 29 maj 1925, Reval/Nuckö

Naima Friberg, född Klaman den 29 maj 1925, Korkis

Inga Axelina Johansson, född Ekman den 31 maj 1925, Rickul

Rosalie Emilie Åkerblom, född Vesterman den 5 juni 1925, Rickul

Ingvar Lars Algot Lindström, född den 15 juni 1925, Ormsö

Alice Margot Sula, född Strandberg den 15 juni 1925, Reval

Albert Pöhl, född den 17 juni 1925, Nuckö

70 ÅR

Oskar Villiam Berg, född den 1 april 1930, Reval

Ivar Gottfrid Fagerlund, född den 2 april 1930, Rickul

Dagny Algret, född Wiberg den 3 april 1930, Rickul

Edit Maria Stahl, född den 20 april 1930, Rickul

Uno Stahl, född den 5 maj 1930, Rickul

Madis Gering, född den 6 maj 1930, Reval

Sanfrid Koinberg, född den 7 maj 1930, Nuckö

Hilda Eugenia Vester, född Granberg den 12 maj 1930, Nuckö

Valdemar Laving, född den 26 maj 1930, Nuckö

Heino Kopamees, född den 29 maj 1930, Nuckö

Alice Berg, född Söderholm den 29 maj 1930, Nuckö

Einar Nyman, född den 31 maj 1930, Nuckö

Vaike Larsson, född Ahlberg den 5 juni 1930, Rickul

Oskar Targama, född den 7 juni 1930, Neve

Edit Gunnel Magnusson, född Blomberg den 8 juni 1930, Rickul

POSTTIDNING B

Svenska Odlingens Vänner
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned
113 54 Stockholm
ISSN 0345-6706

Asta Aman, född den 16 juni 1930, Hapsal

Bertil Sigfrid Borrman, född den 16 juni 1930, Rickul

Alide Elvine Fällin, född den 24 juni 1930, Ormsö

Elvine Nygren, född den 24 juni 1930, Ormsö

Levi Daniel Besterman, född den 26 juni 1930, Rickul

Lehti Astrid Klaaman, född Österman den 26 juni 1930, Nuckö

65 ÅR

Valdemar Koinberg, född den 3 april 1935, Nuckö

Lennart Henrik Svedberg, född den 7 april 1935, Ormsö

Agne Kersti Haliste, född den 10 april 1935, Dorpat

Ingrid Eira Söderlund, född den 12 april 1935, Reval

Ingrid Jenny Gambo, född Törnblom den 12 april 1935, Ormsö

Alida Ahlbom, född den 14 april 1935, Ormsö

Lilian Irene Magnusson, född den 14 april 1935, Rickul

Laile Jöers, född den 18 april 1935, Rickul

Henrik Treiberg, född den 20 april 1935, Rickul

Elvi Faltis, född den 22 april 1935, Neve

Ellen Gunnel Vesterström, född den 23 april 1935, Ormsö

Harold Endel Ahlberg, född den 27 april 1935, Rickul

Helga Viberg, född den 28 april 1935, Rickul

Birgit Brunberg, född Granberg den 4 maj 1935, Rickul

Ellen Armilda Byman, född den 13 maj 1935, Ormsö

Sonja Forsman, född Dreijer den 15 maj 1935, Runö

Allin Eha Simonsson, född den 15 maj 1935, Hapsal

Vello Rant, född den 18 maj 1935, Nuckö

Axel Vesterman, född den 19 maj 1935, Rickul

Elna Alexandra Heideman, född den 24 maj 1935, Rickul

Sven Richard Söderholm, född den 7 juni 1935, Nuckö

Hjalmar Valter Pajus, född den 11 juni 1935, Nuckö

Ingrid Maria Rönnerberg, född den 12 juni 1935, Ormsö

Arne Johannes Gjärdman, född den 16 juni 1935, Nuckö

Villiam Rant, född den 19 juni 1935, Nuckö

60 ÅR

Alice Ann-Mari Söderholm, född den 29 mars 1940, Ormsö

Astrid Lindberg, född Borrman den 2 april 1940, Rickul

Bengt Göte Tennisberg, född den 2 april 1940, Rickul

Olof Freiman, född den 6 april 1940, Nuckö

Maj-Britt Lilja, född den 7 april 1940, Ormsö

Anna-Lisa Kihlberg, född Lorentz den 8 april 1940, Runö

Ivar Alos, född den 19 april 1940, Ormsö

Ellen Inge Fällin, född den 20 april 1940, Ormsö

Klara Birgit Vesterman, född Eldh den 5 maj 1940, Rickul

Ines Valborg Skoog, född Vesterström den 14 maj 1940, Ormsö

Maie Bergman, född Hallek den 16 maj 1940, Rus

Sigrid Edit Gärdström, född den 19 maj 1940, Ormsö

Margit Inge-Maj Sedman, född den 21 maj 1940, Nuckö

Elvira Märta Thomson, född den 24 maj 1940, Ormsö

Aarand Roos, född den 28 maj 1940, Dorpat

Ervin Jürgensman, född den 1 juni 1940, Nuckö

Stig Verner Lindström, född den 7 juni 1940, Ormsö

Ingvar Axel Emil Liljeros, född den 11 juni 1940, Ormsö

Irene Helena Österman, född den 17 juni 1940, Runö

Åke Bertil Thomson, född den 19 juni 1940, Ormsö

Ivar Ahlström, född den 20 juni 1940, Ormsö

Heino Reinhold Åkerblad, född den 21 juni 1940, Rickul

Malle Silver, född den 26 juni 1940, Baltischport

50 ÅR

Monica Hemlin, född den 20 april 1950, Sollentuna/Rickul/Ormsö

RAHVUSRAAMATUKOGU
AR

Snart födelsedag?

Fyller du 50, 60, 65 etc
och vill bli omnämnd här
i Kustbon?

Förvissa dig om att uppgifter om
namn (ev flicknamn),
födelsedatum och ort (bördig
från ...) finns hos oss på

KUSTBON

Roslagsgatan 57,
113 43 Stockholm.

Ring Ulla-Stina Rundgren
08-612 75 99 mån-tor 9-14.

Bengt Yngve Bäckman, född den 8 maj 1950, Stockholm/Ormsö
Tommy Johannes Mänd, född den 29 maj 1950, Kumla/Korkis
Jan Olov Engqvist, född den 31 maj 1950, Södertälje/Rickul

RÄTTELSE/TILLÄGG:

Sylvia Andéhn, född Hallman den 21 oktober 1924, Rickul

Nils Åke Deemus, född den 31 december 1949, Stockholm/Reval

Ivar Holm, född den 2 mars 1925, Ormsö

Hjalmar Märska, född den 17 mars 1925, Tallinn

RÄTTELSE:

I Kustbon nr 4/99 hade tyvärr några fel insmugit sig i artikeln om Vipallkvinnornas sångkör.

Leili Helsingfors gård heter förstas på svenska Malms och inget annat, Vilhelmine Sandvik bodde tidigare på Hiie och den finlandsvenska bandvävningsslärarens namn var Barbro Granberg.
Redaktionen